

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія**

Кравець Оксана Василівна

**Психолого-педагогічні технології формування професійно-ціннісних
орієнтацій майбутніх соціальних працівників / Psychological and
pedagogical technologies for the formation of professional and value orientations
of future social workers**

Спеціальність: 015.39 Професійна освіта (015.39 Цифрові технології)
освітньо-професійна програма – Фінансова грамотність
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка
групи ПОСРзм-21
Кравець Оксана Василівна

підпис

Науковий керівник:
к.пед.н. доцент
Яценко Елеонора Михайлівна

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Завідувач кафедри

А.І. Крисоватий
підпис

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ	
ПРАЦІВНИКІВ	7
1.1. Основні підходи до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості у науковій літературі	7
1.2. Психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників	17
1.3. Соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників	25
Висновок до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ОРГТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ	
ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ	
ПРАЦІВНИКІВ	35
2.1. Характеристика психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників	35
2.2. Умови використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників	44
Висновок до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГО-	
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-	
ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ	
ПРАЦІВНИКІВ.....	52
3.1. Організація, зміст та результати експериментального дослідження .	52
3.2. Рекомендації щодо удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.....	59
Висновок до розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників зумовлена низкою соціальних, економічних та освітніх факторів, що мають безпосередній вплив на розвиток соціальної сфери та професійної діяльності у цій галузі. Сучасне суспільство переживає період швидких соціальних змін, що включають зміну моральних норм, зростання соціальних проблем, збільшення потреби в професіоналах, здатних надавати допомогу людям в складних життєвих ситуаціях. У цьому контексті роль соціальних працівників, які повинні володіти не лише професійними знаннями та навичками, але й сформованими особистісними цінностями, постає надзвичайно важливою.

Зазначимо, що формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників є процесом, який потребує комплексного підходу і врахування психологічних та педагогічних аспектів. Психолого-педагогічні технології у цьому контексті можуть стати важливим інструментом у вихованні професіонала, здатного до ефективного виконання своїх обов'язків у складних соціальних умовах сьогодення. Важливою частиною професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є не лише засвоєння теоретичних знань і практичних навичок, а й формування особистісних якостей, моральних принципів, які сприяють ефективному вирішенню проблем соціальних груп і окремих осіб, що перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Констатуємо, що в сучасних умовах суспільство переживає перехідний етап, коли соціальна структура змінюється, що вимагає нових підходів до підготовки соціальних працівників. Сфера соціальної допомоги, захисту прав та інтересів громадян набуває все більшої значущості, зокрема в умовах глобалізації, міграційних процесів, соціальних конфліктів та економічних труднощів. Від соціальних працівників вимагається не лише професійна кваліфікація, а й здатність адекватно реагувати на соціальні виклики, враховуючи культурні, етичні та соціальні особливості різних груп населення. З цієї причини психолого-педагогічні технології, які сприяють формуванню

ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців, є не тільки актуальними, а й необхідними для забезпечення високого рівня професійної діяльності.

Важливо враховувати, що ціннісні орієнтації визначають спосіб, яким індивід оцінює різноманітні явища та події в своєму житті, зокрема в сфері професійної діяльності. Вони формують основу для прийняття рішень, взаємодії з іншими людьми, вирішення конфліктів і роботи з соціально вразливими категоріями населення. Від того, як майбутні соціальні працівники сприймають свої обов'язки, наскільки високий рівень їхньої професійної відповідальності, залежить ефективність роботи в цій важливій і відповідальній сфері. Саме тому вивчення та розробка психолого-педагогічних технологій, які сприяють розвитку професійно-ціннісних орієнтацій соціальних працівників, є важливим напрямом в освіті та підготовці кадрів для соціальної сфери України.

Аналіз наукової літератури показує, що психолого-педагогічні технології, які впливають на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, можуть включати різноманітні методи, серед яких особливу увагу слід приділити інтерактивним і діалоговим підходам. Це можуть бути тренінги, семінари, рольові ігри, дискусії, які допомагають майбутнім соціальним працівникам не лише освоїти теоретичні знання, а й набути практичних навичок у вирішенні етичних та моральних дилем сьогоднішнього дня. Психологічні технології в цій роботі також мають велике значення, оскільки соціальні працівники постійно стикаються з емоційно важкими ситуаціями, де важливими є як професійні, так і особистісні якості фахівця: емпатія, толерантність, здатність до саморегуляції, стійкість до стресових впливів та ін.

Відтак, дослідження проблеми психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є надзвичайно актуальним, оскільки воно має прямий вплив на якість підготовки кадрів для роботи в одній з найбільш відповідальних і складних сфер соціального життя. Вказане визначило вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Психолого-педагогічні технології формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників».**

Об'єкт дослідження – цілісний процес формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні технології формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Мета дослідження – теоретичней експериментальне обґрунтування психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити критичний аналіз наукових підходів до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості у науковій літературі.
2. Виокремити психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.
3. Охарактеризувати соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.
4. Обґрунтувати умови використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників
5. Розробити й апробувати методику використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Методи дослідження:*теоретичні*, зокрема аналіз, синтез, класифікація, узагальнення та систематизація даних соціально-педагогічної та психолого-педагогічної літератури, що дало змогу визначити сутність професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників та теоретичні основи їх;*експериментальні*, зокрема констатувальний, формувальний і контрольний етапи педагогічного експерименту, що дало змогу розробити, обґрунтувати й апробувати методику використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників; *статистичні*: застосовувалися для аналізу результативності методики використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Теоретичне значення дослідження полягає в комплексному науково-практичному обґрунтуванні психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Зокрема, проведено аналіз підходів до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості у науковій літературі, виділено психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, охарактеризовано соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, визначено сутність професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, обґрунтовано умови використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, запропоновано дієві шляхи й засоби формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що воно створює значні можливості для удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Зокрема, застосування обґрунтованих психодіагностичних методів і методик дасть змогу удосконалити процедури емпіричного вивчення професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, а обґрунтована й апробована методика – вдосконалити процес використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Окрім того, впровадження обґрунтованих психолого-педагогічних рекомендацій дасть змогу підвищити ефективність формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 73 сторінки, з яких основний текст займає 65 сторінок. Список використаних джерел включає 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

1.1. Основні підходи до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості у науковій літературі

Необхідність вивчення професійно-ціннісних орієнтацій особистості зумовлена важливістю цієї теми для розвитку сучасних підходів до формування фахівців, здатних ефективно працювати в умовах швидких соціальних та економічних змін. Професійно-ціннісні орієнтації безпосередньо впливають на якість діяльності працівників у різних сферах, оскільки визначають їхні моральні принципи, ставлення до професійних обов'язків, а також здатність приймати етичні рішення в складних ситуаціях. Вивчення цього питання дозволяє краще зрозуміти, як ціннісні орієнтації формуються в процесі професійної підготовки і як вони впливають на ефективність роботи спеціалістів, зокрема в таких сферах, як соціальна робота, медицина, освіта та інші.

Зазначимо, що у науковій літературі проблема професійно-ціннісних орієнтацій є важливим об'єктом досліджень, оскільки вона охоплює різні аспекти психології, педагогіки, соціології та етики. Вивчення цього питання допомагає з'ясувати, як ціннісні орієнтації взаємодіють із професійною діяльністю, як вони змінюються в процесі навчання і професійного становлення особистості. Це вивчення дозволяє також розробляти нові педагогічні технології, які сприяють формуванню необхідних професійно-ціннісних якостей у майбутніх фахівців, що має прямий вплив на якість їхньої роботи та взаємодії з іншими людьми [6].

Так, професійно-ціннісні орієнтації особистості — це система особистісних переконань, цінностей та установок, які визначають ставлення індивіда до професійної діяльності, визначають його мотивацію та спрямованість до виконання професійних обов'язків. Це також сукупність

моральних, етичних, психологічних та соціальних установок, які формують підґрунтя для вибору і розвитку професійної діяльності, сприяючи адаптації особистості в професійному середовищі. Професійно-ціннісні орієнтації особистості – це й ціннісні пріоритети, що визначають професійну самоідентифікацію індивіда та його здатність діяти в межах етичних норм та моральних стандартів професії. Професійно-ціннісні орієнтації – це також внутрішні орієнтири, які складаються з цінностей, що впливають на процес прийняття рішень у професійній діяльності та визначають способи взаємодії з іншими людьми в робочому середовищі. Професійно-ціннісні орієнтації особистості визначають і як набір емоційно-ціннісних реакцій та установок, які детермінують ставлення до виконання професійних завдань і взаємодії з іншими учасниками професійного процесу, і як систему цінностей, які формують не лише уявлення особистості про її роль у професії, а й її поведінкові стратегії, що сприяють досягненню професійного успіху та моральної задоволеності, і як психологічні та етичні установки, які забезпечують гармонійне поєднання особистісних потреб і вимог професії, а також визначають напрямок професійного розвитку та самореалізації [29].

У науковій літературі існує кілька основних підходів до дослідження проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості, які базуються на різних теоретичних концепціях і методах. Зокрема, психологічний підхід до вивчення проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості фокусується на вивченні індивідуальних характеристик, що визначають способи формування та реалізації професійних цінностей. Згідно з цим підходом, основними факторами, які впливають на професійно-ціннісні орієнтації, є внутрішні психологічні механізми особистості, такі як мотивація, установки, переконання, емоційно-ціннісні реакції та інші особистісні риси. Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти, як внутрішні психологічні процеси особистості взаємодіють із зовнішніми факторами, такими як професійне середовище, соціальні норми і цінності, що становлять основу її професійної діяльності [40].

Мотивація є одним з основних психологічних чинників, що формують професійно-ціннісні орієнтації. Професійні цінності безпосередньо пов'язані з

особистими потребами та бажаннями індивіда, а також з тим, наскільки важливі для нього ті чи інші професійні досягнення, соціальний статус, взаємодія з колегами та клієнтами, виконання моральних обов'язків у рамках професійної діяльності. Мотивація може бути зовнішньою (пов'язана з нагородами, соціальним визнанням, кар'єрними можливостями) або внутрішньою (пов'язана з інтересом до роботи, бажанням допомогти іншим, досягненням внутрішнього задоволення від професійної діяльності). Важливою складовою цього підходу є також дослідження установок, які формують професійно-ціннісні орієнтації. Установки можуть бути як позитивними, так і негативними, залежно від того, як індивід сприймає свою професійну діяльність, її важливість та соціальну значущість. Установки впливають на прийняття рішень у складних ситуаціях, на взаємодію з іншими людьми, на спосіб вирішення конфліктів і моральних дилем.

Переконання, які є ще однією важливою складовою психологічного підходу, визначають основні моральні та етичні орієнтири індивіда. Професійні переконання формуються на основі життєвого досвіду, освіти, соціальних взаємодій та етичних стандартів, що існують у професійному середовищі. Ці переконання стають основою для оцінки ситуацій, прийняття рішень та визначення моральних меж професійної поведінки. Переконання, що складаються в процесі соціалізації, часто визначають ставлення до роботи, до соціальних проблем і, врешті-решт, до виконання професійних обов'язків [33].

Емоційно-ціннісні реакції, у свою чергу, супроводжують взаємодію особи з професійною діяльністю. Вони проявляються через емоційний відгук на різні аспекти професійної діяльності, такі як стресові ситуації, соціальна взаємодія, моральні дилеми або досягнення певних результатів. Наприклад, у соціальних працівників, медичних працівників або педагогів емоційно-ціннісні реакції можуть бути спрямовані на співпереживання з клієнтами, на переживання відповідальності за результати своєї діяльності. Такі емоції, як співчуття, гордість, розчарування чи тривога, безпосередньо впливають на ефективність роботи, формуючи глибокі професійно-ціннісні орієнтації.

Соціальний підхід до дослідження професійно-ціннісних орієнтацій особистості підкреслює значення соціальних факторів у процесі формування професійних цінностей та орієнтацій. Відповідно до цього підходу, професійно-ціннісні орієнтації особистості не є лише результатом індивідуальних психологічних особливостей, але й глибоко взаємопов'язані з соціальним оточенням, в якому людина розвивається. Культура, соціальні норми, інституційні впливи, сімейне виховання та професійне середовище – всі ці фактори мають вирішальне значення у формуванні ставлення особистості до своєї професійної діяльності, її цінностей та переконань [20].

Культура, як основний компонент соціального підходу, являє собою систему спільних цінностей, норм та переконань, що існують у суспільстві чи певній професійній групі. Культурні фактори визначають, які професійні цінності є важливими, як саме оцінюються різні види діяльності та які етичні стандарти прийняті в соціумі. Наприклад, в одних культурах важливими є цінності індивідуальної ініціативи та самореалізації, в інших – соціальна відповідальність, колективізм і співпраця. Ці культурні норми стають основою для формування професійно-ціннісних орієнтацій особистості, оскільки вони визначають її ставлення до роботи, до колег та до соціальних груп, з якими вона взаємодіє в процесі професійної діяльності [9].

Сім'я, як один із найважливіших соціальних інститутів, також має значний вплив на формування професійно-ціннісних орієнтацій. Вона є тим соціальним середовищем, яке з дитинства вчить основним життєвим цінностям, орієнтаціям та принципам. Через сімейне виховання людина отримує перші уявлення про працю, успіх, відповідальність та моральні норми, які згодом стають важливою частиною її професійної діяльності. Наприклад, якщо в сім'ї цінується працьовитість і соціальна відповідальність, ці цінності, ймовірно, будуть перенесені на професійну діяльність особистості.

Також важливим аспектом соціального підходу є професійне середовище, яке значно впливає на формування професійно-ціннісних орієнтацій. Професійне середовище включає не тільки колег по роботі, а й інституції, професійні організації, стандарти, кодекси етики та професійні спільноти, в

яких особистість здобуває досвід і розвивається як фахівець. Наприклад, у сфері охорони здоров'я, соціальної роботи чи юриспруденції існують чітко визначені етичні стандарти, які визначають поведінку працівників у складних ситуаціях. Професійне середовище навчає індивіда адаптуватися до вимог своєї професії, що включає дотримання етичних норм, роботу в колективі, взаємодію з клієнтами та вирішення моральних дилем [27].

Соціальні групи, до яких належить особистість, також можуть істотно впливати на її професійно-ціннісні орієнтації. Членство в професійних групах, колегах, соціальних мережах і громадських організаціях створює можливість для взаємного обміну досвідом, формує стійкі професійні зв'язки, а також сприяє розвитку певних стандартів поведінки, моральних цінностей та норм. У таких групах індивід може піддаватися тиску щодо певних стандартів поведінки або моральних орієнтацій, що визначають, як слід ставитися до роботи, клієнтів, колег чи суспільства в цілому [9].

Інституційні фактори також мають великий вплив на професійно-ціннісні орієнтації. Інституції, такі як державні органи, навчальні заклади, організації, що займаються професійною підготовкою, встановлюють правила, норми і вимоги, що стосуються професійної діяльності. Вони формують ціннісні орієнтації через офіційне навчання, професійну етику, а також через впровадження стандартів професійної поведінки. Наприклад, ЗВО визначають професійну підготовку, етичні норми для студентів і майбутніх фахівців, а також проводять тренінги та курси, що сприяють розвитку соціальних і професійних навичок.

Педагогічний підхід до дослідження проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості зосереджений на процесах навчання та виховання, в рамках яких формується система професійних цінностей, етичних норм і моральних установок у студентів і молодих спеціалістів. Це важливий аспект професійної підготовки, оскільки в процесі навчання не лише передаються знання та навички, а й здійснюється розвиток таких якостей, як відповідальність, соціальна орієнтація, емпатія, етичність і готовність до професійних викликів. Педагогічний підхід включає в себе різноманітні методи

і стратегії виховання, спрямовані на формування професіонала, який має не лише теоретичні та практичні знання, але й чітко визначену систему цінностей, яка б відповідала вимогам конкретної професії та соціуму в цілому [11].

У рамках педагогічного підходу важливим аспектом є усвідомлене впровадження методик, що сприяють розвитку професійно-ціннісних орієнтацій, зокрема у вищих навчальних закладах. Педагогічний процес включає не лише передачу знань, а й формування здатності студентів до рефлексії, критичного мислення і самопізнання, що є необхідними для того, щоб вони могли усвідомлено ставитися до своєї професійної діяльності. Залучення студентів до обговорення моральних і етичних питань, аналіз різних ситуацій, розв'язання кейсів, вивчення реальних прикладів професійної діяльності дозволяє не лише набувати теоретичних знань, а й формувати професійні цінності, які допоможуть у майбутньому ухвалювати етичні рішення в складних ситуаціях [58].

Методи, які використовуються в педагогічному підході, спрямовані на стимулювання пізнавальної активності, розвитку самостійного мислення, а також на інтеграцію моральних і професійних цінностей у свідомість майбутнього фахівця. Педагогічні технології, такі як інтерактивне навчання, тренінги, рольові ігри, дискусії та проектна діяльність, допомагають студентам не лише засвоювати теоретичні знання, а й на практиці розвивати необхідні професійні якості, здатність до вирішення моральних дилем, етичного вибору. Ці методи також сприяють формуванню критичного ставлення до проблем соціальної відповідальності, моральних обов'язків і етичних принципів, що є важливими для подальшої професійної діяльності [73].

Важливим елементом педагогічного підходу є також виховання у студентів професійної самосвідомості, що дозволяє їм усвідомлювати роль своєї діяльності в суспільстві, а також відповідальність за результати своєї праці. Педагогічний процес у цьому контексті сприяє не лише розвитку професійних знань, а й формуванню у студентів переконань щодо того, які цінності повинні бути визначальними у їхній професійній діяльності. Це може включати таку важливу характеристику, як відповідальність перед іншими

людьми, підтримка етичних стандартів у професії, прагнення до постійного самовдосконалення та усвідомлене ставлення до соціальних потреб і проблем [2].

Педагогічний підхід також акцентує увагу на значенні емоційно-ціннісних аспектів у навчанні, зокрема на важливості моральних емоцій, які можуть сприяти формуванню професійної ідентичності. Наприклад, через розвиток емпатії, співчуття та розуміння проблем інших студенти набувають необхідних цінностей для професійної діяльності в таких сферах, як медицина, соціальна робота, педагогіка. Це дозволяє не лише виконувати професійні обов'язки, а й взаємодіяти з іншими людьми з позиції людяності та відповідальності.

Етичний підхід до дослідження проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості зосереджений на важливості моральних принципів та етичних стандартів у формуванні професіоналізму. Згідно з цим підходом, моральні цінності є основою, на якій будується не тільки професійна діяльність, але й моральний вибір особистості у складних ситуаціях. Важливо розуміти, що професіоналізм не обмежується лише технічними навичками чи знаннями, а передбачає також здатність особистості орієнтуватися в морально-етичних питаннях, що виникають у процесі її роботи [17].

Етичні стандарти відіграють важливу роль у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій, оскільки вони допомагають індивіду усвідомити свої моральні обов'язки та відповідальність. Професійні етичні кодекси, що є важливою частиною багатьох спеціальностей, вказують на норми поведінки, які є прийнятними в межах конкретної професії. Ці стандарти визначають, як має здійснюватися взаємодія з клієнтами, як поводитися у конфліктних ситуаціях, які межі дозволеного для професіонала. Однак етичні стандарти можуть різнитися в залежності від професії, що створює потребу в їх уточненні та адаптації в умовах сучасних соціальних змін [69].

Важливим аспектом етичного підходу є здатність особистості до прийняття етичних рішень у професійній діяльності. Ця здатність розвивається через усвідомлення моральних принципів, вивчення етичних норм і тренування

в складних моральних ситуаціях. Прийняття етичних рішень включає в себе не лише знання стандартів і норм, але й уміння застосувати їх у конкретних умовах, коли необхідно враховувати не лише професійні вимоги, а й етичні, соціальні та навіть культурні контексти. Етичний підхід до формування професійно-ціннісних орієнтацій також вимагає активної роботи з цінностями в рамках навчальних програм, де майбутні фахівці повинні не лише отримувати теоретичні знання з етики, але й розвивати навички етичного мислення та прийняття рішень. Це включає в себе вивчення реальних кейсів, участь у етичних дискусіях, тренінгах та розв'язанні етичних задач, що дає студентам можливість тренувати свої навички в умовах, наближених до реальних [6].

Когнітивно-біхевіоральний підхід до дослідження професійно-ціннісних орієнтацій особистості акцентує увагу на впливі когнітивних і поведінкових аспектів на формування цінностей, які визначають професійну діяльність індивіда. У рамках цього підходу вважається, що цінності особистості не є сталими і незмінними, а формуються та коригуються через процеси навчання, рефлексії, позитивного підкріплення і змін у когнітивних установках і поведінці. Основним завданням є розуміння того, як впливають зміни в мисленні та поведінці на професійні орієнтації, і яким чином можна ефективно впливати на ці процеси для досягнення бажаних результатів у професійній діяльності.

Одним із ключових моментів є роль позитивного підкріплення в процесі навчання та формування професійних цінностей. Позитивне підкріплення передбачає заохочення бажаної поведінки або ставлення до роботи через винагороди, що можуть бути як зовнішніми (наприклад, матеріальні стимули або кар'єрне зростання), так і внутрішніми (наприклад, почуття задоволення від виконаної роботи або внутрішнє визнання професіоналізму). Підкріплення сприяє закріпленню певних цінностей, норм і стандартів поведінки, що є важливими для ефективної професійної діяльності [74].

Зміни в поведінці також є важливим аспектом когнітивно-біхевіорального підходу. Згідно з цією моделлю, професійно-ціннісні орієнтації формуються через певні зміни в поведінкових паттернах, які відповідають за виконання

професійних обов'язків. Коли людина виконує конкретні дії, що узгоджуються з її професійними цілями і моральними стандартами, вона отримує зворотний зв'язок, що підкріплює такі дії і стимулює їх до подальшого повторення. Наприклад, якщо індивід постійно дотримується етичних норм і отримує за це позитивні відгуки від колег або керівництва, це стимулює його до продовження такого поведінкового патерну в майбутньому [55].

Когнітивно-біхевіоральний підхід передбачає, що професійно-ціннісні орієнтації можуть змінюватися через навчання та саморефлексію. Іншими словами, когнітивна обробка інформації і аналіз ситуацій, а також навчання на власних помилках, дозволяють індивіду коригувати свої професійні цінності і ставлення до певних аспектів професійної діяльності. Це може бути важливим у професіях, де необхідно приймати складні етичні рішення або взаємодіяти з людьми в стресових умовах. Важливим є використання технік зміни поведінки, таких як моделювання, тренінги або вправи, що сприяють формуванню професійних цінностей у майбутніх фахівців [45].

Інтеграційний підхід до дослідження проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості є комплексною моделлю, яка об'єднує різні аспекти, такі як психологічні, соціальні, етичні та педагогічні чинники. Цей підхід базується на розумінні того, що професійно-ціннісні орієнтації особистості не можуть бути сформовані лише в межах одного аспекту – психологічного чи педагогічного. Вони є результатом взаємодії багатьох факторів, які разом визначають, як індивід ставиться до своєї професії, які моральні переконання в нього є, і якими є його соціальні взаємодії в професійному середовищі.

Одним з основних принципів інтеграційного підходу є те, що всі ці фактори (психологічний, соціальний, етичний та педагогічний) взаємодіють між собою і не можуть існувати окремо один від одного. Психологічні аспекти включають індивідуальні риси особистості, такі як мотивація, емоційна стабільність, готовність до саморозвитку та внутрішня орієнтація на професійний успіх. Соціальні фактори, у свою чергу, визначаються впливом соціальних груп, середовища, в якому працює індивід, а також соціальних норм і ролей, що існують в його професії. Етичні фактори вказують на важливість

моральних переконань і стандартів поведінки в професійній діяльності. І педагогічні аспекти мають на меті забезпечити ефективну передачу знань, розвиток професійних навичок та формування моральних і етичних орієнтацій через навчальний процес [69].

Інтеграція цих різноманітних факторів дозволяє створити цілісну модель підготовки фахівців, яка враховує всі складові, що формують професійну особистість. Наприклад, під час навчання і виховання студентів важливо поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, а також розвивати здатність до критичного осмислення моральних дилем і соціальних ситуацій, які можуть виникати в професійній діяльності. Таким чином, педагогічні методи, що застосовуються для розвитку професійно-ціннісних орієнтацій, мають бути взаємопов'язані з психологічними аспектами, які визначають мотивацію та емоційну готовність студентів до професійної діяльності.

Соціальні фактори також є важливим елементом інтеграційного підходу, оскільки соціальне середовище визначає ті цінності та норми, які вважаються важливими в професійній діяльності. Наприклад, різні професії можуть мати свої унікальні етичні кодекси, які потребують певних моральних стандартів поведінки. Врахування соціальних факторів в інтеграційній моделі дозволяє врахувати культурні, економічні та політичні умови, в яких здійснюється професійна діяльність, а також допомагає адаптувати ціннісні орієнтації особистості до змін у суспільстві [6].

Етичні аспекти інтеграційного підходу підкреслюють важливість моральних норм і стандартів для професійної діяльності. Професіонал повинен не тільки мати необхідні технічні навички, але й бути здатним до прийняття етичних рішень, що базуються на високих моральних переконаннях. Важливим моментом є те, що професіонал повинен бути готовим до прийняття моральних рішень у складних ситуаціях, коли немає однозначних відповідей і кожен вибір може мати різні наслідки для людей. Врахування етичних аспектів допомагає сформувати у фахівців здатність до моральної рефлексії, що дозволяє їм не лише слідувати певним стандартам, а й усвідомлювати їх значення в конкретному професійному контексті [75; 79a].

Педагогічні методи, які використовуються в рамках інтеграційного підходу, повинні сприяти формуванню цілісної особистості професіонала. Це включає в себе не лише традиційні методи навчання, а й інтерактивні технології, які дозволяють студентам не лише отримувати знання, а й активно включатися в процеси обговорення, розв'язання реальних кейсів та оцінки моральних аспектів професійної діяльності. Педагогічні методи мають також орієнтуватися на розвиток критичного мислення та рефлексії, що є необхідним, щоб майбутній фахівець міг самостійно приймати рішення в складних етичних ситуаціях.

Отже, у науковій літературі виокремлюються кілька основних підходів до дослідження проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості, кожен з яких вносить важливий вклад у формування комплексного розуміння цієї проблеми. Кожен з підходів вносить свої аспекти в дослідження професійно-ціннісних орієнтацій особистості.

1.2. Психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників

Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є складним і багатогранним процесом, що залежить від багатьох факторів, серед яких особливе значення мають психолого-вікові передумови. Психологічні та вікові аспекти розвитку особистості визначають її здатність сприймати і адаптуватися до професійних вимог, формувати власні моральні переконання і етичні принципи, які стають основою професійної діяльності. У контексті соціальної роботи ці орієнтації мають особливу важливість, адже професія соціального працівника передбачає високий рівень емпатії, моральної відповідальності, готовності до допомоги людям у складних життєвих ситуаціях.

У різні вікові періоди індивідуальні характеристики особистості, її емоційна стабільність, здатність до саморегуляції, а також розвиток соціальної та моральної відповідальності зазнають змін, що безпосередньо впливає на

формування професійно-ціннісних орієнтацій. Відповідно до вікових рис, молоді люди проходять через різні етапи розвитку, на яких формуються уявлення про свою роль у суспільстві та професії, а також переконання, що стають орієнтирами у майбутній роботі. Психолого-вікові передумови, таким чином, є важливим чинником, що визначає не лише професійні вміння, але й моральні орієнтири соціального працівника, його здатність до взаємодії з людьми та адаптації до складних і часто емоційно насичених ситуацій [11].

Студентський вік – це період інтенсивних змін у психологічному розвитку особистості, що характеризується важливими етапами становлення та самовизначення. У цьому віці молоді люди починають активно формувати свої життєві орієнтири, професійні інтереси та соціальні цінності. Студентський вік – це час, коли особистість прагне самостійності, шукає себе у різних аспектах життя, відмінних від родинної опіки. Водночас, це період експериментування з новими ідеями, поглядами та життєвими стратегіями, що сприяє розвитку критичного мислення та рефлексії. Однією з особливостей студентського віку є високий рівень інтелектуальної активності та прагнення до пізнання. Студенти активно освоюють нові знання, формують базу для майбутньої професійної діяльності, одночасно стикаючись із новими для них соціальними ролями. Цей період супроводжується розвитком професійних амбіцій, розширенням кола інтересів і прагненням до самовизначення в обраній сфері [74].

Студентський вік також відзначається формуванням глибших соціальних відносин, зокрема з однолітками та викладачами. Молоді люди часто переживають емоційні злети та падіння, пов'язані з міжособистісними відносинами, пошуком підтримки, взаєморозуміння і відповідальності. Психологічно це час, коли особистість відчуває нестабільність, прагнучи одночасно до незалежності і соціального визнання. У цей період також виникає інтенсивне формування самосвідомості, визначення особистих цінностей та життєвих орієнтирів. Студенти починають більш активно планувати своє майбутнє, розмірковують про кар'єрні перспективи і сімейні плани. Водночас, для багатьох цей вік є часом інтенсивних переживань щодо вибору професії, через що формуються враження про відповідальність і дорослішання.

Розвиток самоусвідомлення та самооцінки є однією з ключових психолого-вікових передумов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, оскільки цей процес безпосередньо впливає на їх здатність усвідомлювати власну роль у професійній діяльності та взаємодії з іншими людьми. У молодому віці, особливо в період студентства, особистість активно шукає свій шлях у житті, відчуючи потребу в самовираженні та визначенні своєї ідентичності. Самоусвідомлення – це процес, через який індивід починає розуміти не тільки свої внутрішні якості, але й своє місце у суспільстві, а також власні можливості і обмеження. Для соціального працівника важливою є здатність усвідомлювати значення своєї професії в житті інших людей, оскільки їх діяльність пов'язана з наданням допомоги, вирішенням соціальних проблем та підтримкою осіб у складних життєвих ситуаціях [9].

Самоусвідомлення у молодому віці включає також розуміння своїх моральних переконань, цінностей та стандартів поведінки, що є основою для формування професійно-ціннісних орієнтацій. Молоді люди в цей період активно шукають соціальні орієнтири, на яких можуть ґрунтувати свою діяльність і взаємодію з іншими людьми. Самооцінка в свою чергу є важливою частиною цього процесу. Вона дозволяє людині оцінювати власні сили, можливості, а також розуміти, які цінності вона готова підтримувати і які стандарти поведінки для неї є важливими. Формування адекватної самооцінки є необхідним для успішної соціалізації, професійної реалізації та взаємодії в колективі соціальних працівників [78].

Розвиток самоусвідомлення тісно пов'язаний з процесом соціалізації. Студентський вік є критичним для розвитку професійної ідентичності, адже майбутній соціальний працівник вже починає не тільки усвідомлювати свою роль в суспільстві, але й формулювати свою професійну мету. Усвідомлення цього дає можливість краще зрозуміти, як їхні особистісні цінності співвідносяться з вимогами професії, чому вони обрали цей шлях і які моральні норми повинні дотримуватися у професійній діяльності.

Формування моральних переконань і етичних стандартів є важливою психолого-віковою передумовою для створення професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей процес починається на ранніх етапах розвитку особистості, коли молода людина вперше стикається з соціальними нормами, вимогами до поведінки і моральними дилемами. Під час юнацького та студентського віку індивід активно розвиває свої уявлення про правильне та неправильне, що має суттєвий вплив на подальше професійне становлення. Важливою складовою цього процесу є поступова інтеграція моральних цінностей, таких як чесність, відповідальність, справедливість, емпатія та готовність до допомоги іншим [36].

З розширенням соціальних зв'язків і контактів, зокрема у студентські роки, людина починає розуміти, як важливо дотримуватись моральних орієнтирів у взаємодії з іншими. Студенти соціальних спеціальностей проходять через низку ситуацій, де їм необхідно робити вибір на основі етичних норм, адже ця професія передбачає не тільки надання допомоги, але й боротьбу з соціальною несправедливістю, сприяння соціальній рівності. Важливу роль у формуванні моральних переконань відіграють взаємодії з іншими людьми, обмін досвідом і вивчення соціальних проблем, що дозволяє студентам бачити важливість і значущість моральних стандартів у професії [5].

Крім того, розвиток моральних переконань у студентський період часто пов'язаний з особистісними конфліктами та пошуками гармонії між власними переконаннями і реальністю професійного світу. На цьому етапі особистість також переживає етапи адаптації до нових соціальних ролей, що можуть викликати сумніви або перехідні труднощі, але цей процес є важливим для подальшого розвитку етичної та моральної відповідальності. Вже на цьому етапі молоді люди повинні навчитися балансувати між індивідуальними переконаннями і вимогами професії, що дозволяє їм працювати в межах встановлених етичних стандартів [44].

Психологічна зрілість та емоційна стабільність є важливими психолого-віковими передумовами формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. У процесі дорослішання людина поступово

розвиває здатність до емоційного самоконтролю, що є надзвичайно важливим у професії соціального працівника. Соціальна робота передбачає безпосередній контакт з людьми, часто в складних та емоційно напружених ситуаціях, тому здатність зберігати емоційну рівновагу є ключовою для ефективного виконання професійних обов'язків. У молодому віці людина лише починає формувати основи емоційної стабільності та психологічної зрілості. Самоконтроль, розуміння своїх емоцій та їх управління є складними процесами, які вимагають часу та досвіду. На етапі студентства молоді люди проходять через різноманітні стресові ситуації, які випробовують їх здатність до емоційної саморегуляції. Студенти соціальних спеціальностей часто стикаються з першим досвідом практичної діяльності, вчаться працювати з різними категоріями людей, що дає їм можливість розвивати необхідні емоційні навички.

Розвиток соціальної компетентності та комунікативних навичок є важливою психолого-віковою передумовою формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Ці навички активно розвиваються в юнацькому та молодому віці, коли особистість набуває здатності ефективно взаємодіяти з іншими людьми в різних соціальних контекстах. Для соціального працівника важливо не тільки володіти основами комунікації, але й мати здатність розуміти потреби, переживання та проблеми інших, адаптувати свої реакції і стратегії взаємодії відповідно до конкретної ситуації [7].

У процесі дорослішання молоді люди вчаться знаходити спільну мову з різними людьми, будувати конструктивні стосунки і долати соціальні бар'єри. Під час навчання в університетах та на практиці студенти соціальних спеціальностей активно взаємодіють зі своїми одногрупниками, викладачами та практичними наставниками. Це є важливою частиною їхнього розвитку, адже майбутній соціальний працівник має бути здатним налагоджувати контакти з людьми різного віку, соціального статусу. Комунікативні навички, що формуються в молодому віці, включають вміння слухати, переконливо висловлювати свої думки, підтримувати діалог та знаходити порозуміння навіть у складних ситуаціях. Це вміння є необхідним для соціальних працівників, оскільки вони часто працюють з людьми, які перебувають у кризових або

важких життєвих ситуаціях, де ефективно спілкування може суттєво вплинути на результат допомоги. Молоді люди вчаться використовувати різні стратегії комунікації, адаптувати своє ставлення до клієнтів залежно від контексту, а також розвивати емоційну чуйність для виявлення потреб і проблем інших.

Переосмислення цінностей та життєвих орієнтирів у юнацькому віці є важливою психолого-віковою передумовою формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. У цей період молодь активно шукає сенс у житті, що включає вибір професії та розуміння ролі, яку вона відіграє в суспільстві. Саме в цей час юнаки та дівчата визначають свої життєві принципи, що значною мірою визначатиме їхню подальшу професійну діяльність. Особливо це важливо для соціальних працівників, чия професія передбачає тісний зв'язок з людськими долями, потребами та проблемами.

Зокрема, переосмислення цінностей в молодіжному віці допомагає сформувати професійну ідентичність, де моральні орієнтири є невід'ємною частиною професійної самосвідомості. Відтак, молоді люди, які обирають соціальну роботу, починають розуміти, що ця діяльність вимагає не лише технічних навичок, а й здатності керувати власними емоціями, приймати складні рішення, інколи відмовляючись від особистих інтересів на користь допомоги іншим. Важливими є також установки щодо співчуття, взаємоповаги та бажання допомагати тим, хто потребує підтримки [28].

Зростання мотивації до допомоги іншим і соціальної відповідальності є важливою психолого-віковою передумовою формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. У період зрілості, коли особистість досягає більшої самосвідомості та усвідомлення своєї ролі у суспільстві, виникає прагнення діяти на користь інших. Це сприяє розвитку мотивації до допомоги тим, хто перебуває у скрутному становищі, а також до пошуку шляхів вирішення соціальних проблем. Вже в юності і на початку зрілості молоді люди починають усвідомлювати свою соціальну роль і здатність впливати на ситуацію в соціумі. Вони розуміють, що від них залежить не лише особистий успіх, а й благополуччя інших, що змушує їх звертати увагу на соціальні проблеми та допомагати тим, хто цього потребує.

Мотивація до допомоги іншим в зрілому віці є не лише реакцією на зовнішні обставини, а й результатом глибоких внутрішніх переконань. Вона зумовлена необхідністю відчувати себе частиною великої соціальної спільноти, адже на цьому етапі розвитку людина вже чітко розуміє, що її діяльність може принести користь не лише їй, але й іншим. Це усвідомлення важливе для соціальних працівників, чия професія передбачає активне втручання в життя людей, підтримку та допомогу тим, хто опинився в складних життєвих ситуаціях. Мотивація до допомоги іншим у соціальних працівників часто формується під впливом соціальних норм і цінностей, які панують у суспільстві, а також через власний досвід взаємодії з людьми, які потребують підтримки [13].

Зростання мотивації до допомоги іншим також пов'язане з прагненням досягти значущості у професії. Людина, яка обирає соціальну роботу, повинна мати внутрішнє бажання здійснити внесок у зміни соціальної ситуації, покращення життя тих, хто цього потребує. Вона має чітке уявлення про те, що її діяльність має бути корисною для громади, що її робота не лише забезпечує особистий добробут, але й приносить користь людям. Тому соціальні працівники, як правило, мають виражену мотивацію до того, щоб здійснювати своє покликання у вигляді допомоги тим, хто знаходиться в скрутних обставинах, допомагаючи їм подолати життєві труднощі [4].

Здатність до професійного самовизначення та кар'єрного планування є важливою психолого-віковою передумовою формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. У процесі становлення професійних орієнтацій молоді люди повинні не лише обрати конкретну професію, але й усвідомити свої сильні і слабкі сторони, а також розвивати навички для подальшого професійного росту. Цей процес включає в себе самоаналіз, оцінку своїх можливостей і ресурсів, що є необхідними для успішного професійного розвитку в галузі соціальної роботи. Майбутній соціальний працівник повинен розуміти, що його кар'єра не обмежується лише отриманням освіти, але і потребує постійного самовдосконалення, розвитку нових навичок, участі в додаткових курсах, тренінгах, а також здобуття

практичного досвіду. Тільки таким чином він зможе справлятися з різними соціальними викликами та відповідати на вимоги професії.

Також важливою є готовність до викликів, які виникають під час роботи соціального працівника. Це може бути емоційне вигорання, складні ситуації в роботі з клієнтами, необхідність вирішення етичних дилем та моральних конфліктів. У цьому контексті професійне самовизначення передбачає здатність особистості передбачати ці труднощі та бути готовою їх подолати. Важливою є готовність не лише до професійних, а й до психологічних викликів, оскільки робота соціального працівника часто пов'язана з великою емоційною напругою. Професійне самовизначення допомагає сформувати ясні орієнтири для особистого і кар'єрного росту, сприяє розвитку впевненості в своїх силах, здатності до адаптації в умовах змін та криз. Молоді соціальні працівники, які мають чітке уявлення про свої можливості та перспективи, здатні не тільки успішно виконувати свої професійні обов'язки, але й активно впливати на соціальні процеси, покращуючи якість життя людей, які потребують допомоги. Тому здатність до професійного самовизначення є передумовою формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників [11].

Розвиток критичного мислення та саморефлексії є однією з основних психолого-вікових передумов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Критичне мислення виявляється у здатності оцінювати ситуації, знаходити альтернативні рішення та визначати сильні і слабкі сторони у власних переконаннях та діях. Ці навички є надзвичайно важливими для соціального працівника, адже робота в цій сфері часто потребує прийняття важливих етичних рішень, здатності працювати з різними групами людей, враховуючи їх потреби та соціальний контекст [8].

Саморефлексія, в свою чергу, дозволяє людині усвідомлювати свої вчинки, оцінювати їх вплив на інших, а також аналізувати власні переконання і цінності. Вона дає можливість соціальному працівнику постійно аналізувати і коригувати свої професійні орієнтації, що важливо для ефективної роботи з людьми. Кожен соціальний працівник стикається з ситуаціями, коли його власні переконання можуть вступати в конфлікт із професійними вимогами чи

етичними стандартами. Саморефлексія дає змогу усвідомити ці протиріччя і коригувати свою поведінку або ставлення до ситуації, що сприяє розвитку професіоналізму.

На етапі становлення професійних орієнтацій у молодих людей критичне мислення допомагає здійснювати правильний вибір професії та ефективно адаптуватися до реалій соціальної роботи. Вони починають усвідомлювати важливість постійного переосмислення своїх дій, ставлення до клієнтів, а також власних мотивацій і емоційних реакцій. У цьому процесі важливо вміти бути чесними з собою, визначати свої сильні сторони, а також виявляти готовність до роботи над своїми слабкостями. Ці якості є надзвичайно важливими для соціального працівника, оскільки його професійна діяльність часто передбачає взаємодію з людьми, які потребують підтримки в складних ситуаціях, а отже, критичне мислення допомагає приймати зважені та ефективні рішення [39].

Особливо важливим аспектом розвитку критичного мислення є здатність до аналізу ситуацій з різних точок зору, що дозволяє соціальному працівнику більш ефективно взаємодіяти з різними категоріями клієнтів. Це важливо не лише для коректної оцінки потреб клієнтів, але й для запобігання професійним помилкам. Критичне мислення дозволяє також зберігати об'єктивність у процесі оцінки поведінки клієнтів, особливо у ситуаціях, коли емоції можуть заважати прийняттю правильних рішень. У свою чергу, саморефлексія дає змогу соціальному працівникові аналізувати власні емоційні реакції на певні ситуації і вирішувати, як ці реакції впливають на взаємодію з клієнтами [44].

Отже, до психолого-вікових передумов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників відносять розвиток самооцінки й самоусвідомлення в молодому віці, що є основою для правильної професійної самоідентифікації. Формування моральних переконань і етичних стандартів визначають готовність майбутнього соціального працівника до виконання своїх обов'язків і відповідальності перед суспільством. Психологічна зрілість є важливою для ефективної професійної діяльності соціального працівника, оскільки забезпечують здатність підтримувати емоційну рівновагу під час взаємодії з клієнтами. Розвиток соціальної компетентності та

комунікативних навичок дозволяє майбутнім соціальним працівникам ефективно налагоджувати професійні стосунки, що є основою для успішної роботи в соціальній сфері. Переосмислення цінностей сприяє формуванню професійних принципів, які визначатимуть ставлення до допомоги іншим і соціальної роботи в цілому.

1.3. Соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників

Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є важливим аспектом їх підготовки, оскільки останні визначають не лише професійну діяльність, а й ставлення до людей, соціальних проблем і власної ролі у суспільстві. У цьому контексті соціально-психологічні чинники відіграють вирішальну роль у процесі формування професійних цінностей. Соціальні фактори, такі як вплив соціального оточення, культурні норми, сімейне виховання та взаємодія з різними соціальними групами, значною мірою визначають, які цінності будуть домінувати у свідомості майбутнього фахівця.

Так, процес соціалізації є одним з ключових чинників формування професійно-ціннісних орієнтацій соціальних працівників. Соціалізація у студентському середовищі, в яких молоді люди взаємодіють з однолітками, викладачами, наставниками та практикуючими фахівцями, допомагає студентам формувати ціннісні орієнтації, необхідні для подальшої професійної діяльності. Взаємодія в групах сприяє розвитку навичок комунікації, розуміння соціальних норм, формуванню емоційної та моральної стабільності. Друзі, однокурсники і наставники можуть стати важливими прикладами для студентів, на яких вони орієнтуються в питаннях професійних стандартів і моральних принципів [2].

Процес соціалізації включає не лише взаємодію з однолітками, але й залучення до професійних груп, де майбутній соціальний працівник може здобути досвід і зрозуміти специфіку роботи в соціальній сфері. Спілкування з досвідченими фахівцями та наставниками дає студентам можливість зрозуміти

важливість етичних норм, моральних принципів і відповідальності, які необхідні в професії соціального працівника. Водночас соціалізація в професійному середовищі допомагає молодим людям визначити свої сильні й слабкі сторони, обрати напрямок професійного розвитку та сприяє формуванню правильних професійних переконань [51].

Виховна діяльність освітніх установ є важливим соціально-психологічним чинником формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Навчальний процес у вищих навчальних закладах і педагогічні методи, що використовуються в цих установах, відіграють значну роль у розвитку студентів як майбутніх фахівців у соціальній сфері. Інтеграція теорії та практики в освітньому процесі дозволяє не лише передавати знання, а й сприяти формуванню професійних цінностей і переконань, необхідних для успішної роботи в соціальній роботі. Виховні методи і стратегії, що застосовуються в освітніх установах, спрямовані на формування в студентів не тільки знань, але й моральних, етичних принципів, які будуть основою їх професійної діяльності. Важливою складовою є розвиток у студентів уміння працювати в команді, ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами та враховувати індивідуальні особливості клієнтів. Виховні методи мають на меті сформувати в студентів відповідальність, співчуття та етичні норми, що є критично важливими для роботи соціального працівника [63].

Велике значення має те, як у навчальних закладах поєднуються теоретичні знання з практичними навичками. Через практичні заняття, тренінги, стажування та роботу з реальними клієнтами майбутні соціальні працівники мають змогу сформувати свої професійно-ціннісні орієнтації на основі безпосереднього досвіду. Практична підготовка є невід'ємною частиною навчального процесу і дозволяє студентам розвивати критичне мислення, здатність до емоційної саморегуляції та професіоналізму. Методи, які включають використання інноваційних підходів до навчання, також сприяють формуванню у студентів усвідомлення соціальної відповідальності та активної громадянської позиції. Студенти повинні усвідомлювати свою роль у

соціальному середовищі, розуміти потреби різних соціальних груп і вміти знаходити ефективні способи допомоги.

Роль викладачів у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є надзвичайно важливою, оскільки педагоги стають основними фігурами, які визначають не тільки академічну підготовку студентів, а й морально-етичні основи їхньої професійної діяльності. Вплив наставників і викладачів полягає не тільки в передачі знань, а й у тому, як вони формують у студентів етичні норми і професійні орієнтації через особистий приклад та навчальну діяльність. Студенти часто сприймають своїх викладачів як взірців для наслідування, тому етична поведінка та професіоналізм педагогів суттєво впливають на формування у студентів подібних якостей [67].

Педагогічний вплив на студентів здійснюється через різні методи: лекції, семінари, практичні заняття, обговорення професійних етичних дилем, а також через безпосереднє спілкування з викладачами. Якщо викладачі виявляють повагу до студентів, активно залучають їх до дискусій, допомагають у професійному розвитку, то це сприяє формуванню у студентів адекватних професійних орієнтацій. Зокрема, важливими при цьому є уроки моральної відповідальності, на які викладачі звертають увагу під час навчання. Пряме наставництво дозволяє передавати студентам важливі життєві та професійні уроки, що визначають майбутню практику в соціальній сфері [29].

Важливою складовою є приклад самого викладача як етичного авторитету. У соціальній роботі, де етичні питання є ключовими, наставник або викладач може показати, як важливо дотримуватися принципів справедливості, рівності та співчуття до тих, з ким працює соціальний працівник. Роль наставників полягає не тільки в навчанні студентів професії, а й у формуванні у них моральних орієнтирів. Викладачі допомагають студентам усвідомити, як важливо враховувати індивідуальні особливості клієнтів, бути терплячими та чуйними.

Дуже важливим аспектом є те, що викладачі та наставники допомагають студентам виявляти і розвивати їх професійні цінності, такі як відповідальність, чесність, готовність служити інтересам інших людей. Вони не тільки навчають

студентів технічних аспектів професії, а й сприяють формуванню у них моральних стандартів, які є основою їхньої роботи в майбутньому. Педагоги можуть наводити приклади з практики, обговорювати етичні ситуації, щоб студенти могли сформувати власні професійні орієнтації [57].

Мотивація до професії є одним із основних соціально-психологічних чинників, що впливає на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Вона визначає внутрішнє прагнення особистості допомагати іншим, що є основою для ефективної роботи в соціальній сфері. Мотивація до професії соціального працівника часто зумовлена бажанням змінювати соціальне середовище, покращувати умови життя окремих осіб і суспільства загалом. Це прагнення виникає не тільки внаслідок зовнішніх факторів, таких як соціальні умови або тренди в професії, а й з внутрішніх переконань про необхідність змінювати світ навколо. Важливим аспектом є готовність не тільки надавати допомогу, але й брати на себе соціальну відповідальність за благополуччя інших людей. У соціальному працівникові формується прагнення діяти на користь людей, надаючи їм необхідну підтримку в складних життєвих ситуаціях. Це відображає усвідомлення важливості роботи в соціальній сфері, де є потреба в тих, хто може змінювати ситуацію на краще.

Мотивація до професії соціального працівника часто розвивається ще на етапі навчання, коли студенти отримують необхідні знання і навички, що дозволяють їм в майбутньому працювати з людьми, які потрапили в складні життєві обставини. Студенти прагнуть досягти успіху в своїй майбутній діяльності, і ця внутрішня потреба в самореалізації та допомозі іншим визначає їхнє бажання стати фахівцями у соціальній сфері. Під час навчання формуються уявлення про соціальну відповідальність, про важливість допомоги найбільш вразливим верствам населення [74; 17a].

Мотивація до професії також визначає готовність до постійного розвитку та самовдосконалення. Соціальний працівник повинен мати сильну внутрішню мотивацію для постійного навчання та адаптації до змінюваних соціальних реалій, оскільки соціальні проблеми постійно змінюються. Студенти, які

відчувають сильну мотивацію до своєї професії, готові брати відповідальність за зміни в суспільстві, навіть у складних і стресових ситуаціях. У процесі професійного становлення мотивація до професії трансформується в професійну ідентичність соціального працівника. Цей процес передбачає не лише бажання допомогти, але й усвідомлення власної значущості та здатності змінювати соціальні процеси. Відтак, мотивація до професії визначає не лише поведінкові установки майбутніх фахівців, але й формує основні принципи і цінності, якими вони керуються у своїй професійній діяльності [53].

Професійне середовище є одним з соціально-психологічних чинників формування професійно-ціннісних орієнтацій соціальних працівників. Процес стажувань та практик дає студентам можливість зануритися в реальну робочу атмосферу, де вони не тільки застосовують теоретичні знання, але й стикаються з конкретними соціальними проблемами, з якими працюють професіонали в цій сфері. Взаємодія з клієнтами, співпраця з досвідченими колегами, робота в реальних умовах допомагає майбутнім соціальним працівникам усвідомити важливість своєї ролі у суспільстві та почати розуміти специфіку професії.

Протягом практик студенти спостерігають за тим, як професіонали застосовують свої знання, як вони реагують на соціальні виклики, як вирішують етичні проблеми і приймають складні рішення. Вони дізнаються, які саме цінності і принципи лежать в основі роботи соціального працівника: емпатія, терпимість, відповідальність, справедливість та соціальна відповідальність. Це дозволяє студентам сформувати уявлення про етичні стандарти професії, що є необхідним для майбутньої діяльності в соціальній сфері. Під час практики студенти також мають змогу відчути реальні труднощі, з якими стикаються соціальні працівники. Вони спостерігають, як фахівці реагують на стресові ситуації, як вони підтримують клієнтів у складних життєвих обставинах, як взаємодіють з іншими фахівцями і установами. Цей досвід сприяє розвитку професійних якостей, таких як стресостійкість, емоційна стабільність, а також здатність приймати правильні рішення в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Громадські ініціативи та волонтерство також є важливими соціально-психологічними чинниками, які суттєво впливають на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Участь у таких ініціативах надає студентам унікальну можливість практично реалізувати свої цінності та ідеали, пов'язані з допомогою іншим людям. В процесі волонтерської діяльності молоді люди не лише отримують нові знання та навички, але й формують у себе глибоке розуміння важливості соціальної відповідальності, співчуття і бажання зробити внесок у покращення соціального середовища [1].

Волонтерство дозволяє майбутнім соціальним працівникам безпосередньо спостерігати соціальні проблеми, з якими стикаються різні групи населення, і це дає їм змогу краще розуміти специфіку роботи у соціальній сфері. Під час участі в громадських проектах студенти взаємодіють з людьми, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, що сприяє розвитку емпатії та готовності до надання реальної допомоги. Це формує у них відчуття важливості служіння іншим і підтримки тих, хто потребує допомоги, що є однією з основних мотивацій для вибору професії соціального працівника. Волонтерська діяльність також надає можливість студентам працювати в команді, розвивати лідерські якості та комунікативні навички, що є важливими для успішної кар'єри соціального працівника. У процесі участі в громадських ініціативах майбутні фахівці набувають досвіду в управлінні проектами, вирішенні конфліктів та організації заходів, що значно підвищує їх професійну підготовку [49].

Крім того, громадські ініціативи і волонтерство сприяють розвитку критичного мислення у студентів. Вони вчаться аналізувати соціальні проблеми, знаходити ефективні способи їх вирішення і працювати з різними категоріями людей, що є важливими для соціального працівника. Волонтерські проекти також дають студентам змогу побачити різні моделі взаємодії з людьми, зокрема з уразливими соціальними групами. Вони мають можливість безпосередньо взаємодіяти з особами, які пережили важкі життєві ситуації, що в свою чергу сприяє формуванню у них відповідальності за результат своєї

діяльності та бажання покращити умови життя людей у складних соціальних ситуаціях [31].

Роль позитивних моделей є важливим соціально-психологічним чинником формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Наявність таких моделей, як досвідчені колеги, наставники або лідери в соціальній сфері, здатна значно впливати на розвиток професійних цінностей студентів і практикантів. Позитивні соціальні моделі служать для молодих фахівців еталоном того, якими мають бути професійні орієнтації, моральні принципи та підходи до роботи в соціальній сфері. Їх досвід, особистісні якості та етичні стандарти формують у студентів уявлення про те, як має виглядати соціально відповідальна та морально стійка людина в цій професії.

Наслідування позитивних моделей допомагає молодим соціальним працівникам навчатися не тільки професійним навичкам, але й важливим соціальним цінностям, таким як чесність, співчуття, емпатія та готовність допомогти іншим. Від наставників студенти можуть отримати практичні поради, що стосуються не тільки технічної сторони соціальної роботи, а й етичних дилем, з якими вони можуть стикатися у своїй діяльності. Завдяки таким моделям, молоді працівники отримують важливі уроки, які допомагають їм у вирішенні складних ситуацій, таких як підтримка уразливих категорій населення чи управління емоційним навантаженням. Крім того, професійні моделі надають можливість спостерігати за тим, як досвідчені фахівці вирішують конфлікти, взаємодіють з клієнтами і колегами, забезпечують необхідну підтримку тим, хто потребує допомоги. Це дозволяє майбутнім соціальним працівникам сформувати уявлення про те, які підходи є ефективними, а які – неефективними. Досвід старших колег також допомагає формувати стратегічне мислення, вміння планувати свою кар'єру і правильно адаптуватися до змін в професії [7].

Позитивні соціальні моделі можуть впливати на розвиток моральних та етичних переконань молодих фахівців. Коли майбутній соціальний працівник спостерігає, як наставник або колега сумлінно і відповідально виконує свої

обов'язки, підтримує професіоналізм, це дає йому орієнтири для власної поведінки та діяльності. З часом, спостерігаючи за цими прикладами, студент або молодий спеціаліст починає розуміти важливість дотримання етичних стандартів, принципів чесності і моральної відповідальності у своїй роботі. Також наявність таких моделей дозволяє молодим соціальним працівникам сформувати в собі професійну ідентичність. Вони починають розуміти, ким вони хочуть стати у своїй професії, що в свою чергу допомагає в подальшому розвитку особистісних і професійних орієнтацій. Спостереження за досвідченими соціальними працівниками дозволяє молоді не лише копіювати їх поведінку, але й адаптувати її під себе, формуючи власний стиль роботи [82].

Інтеграція теоретичних знань і практичного досвіду є важливим соціально-психологічним чинником формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей процес полягає в тому, що студенти соціальних спеціальностей повинні не лише засвоїти теоретичні концепції та принципи соціальної роботи, а й мати можливість застосовувати їх на практиці в реальних умовах. Теоретичні знання, отримані під час навчання, дають основи для розуміння основних концептів і методів соціальної роботи, соціальних потреб і проблем, а також етичних норм і стандартів, що існують в професії.

Проте знання самі по собі не є достатніми для розвитку професіонала в соціальній сфері. Важливим етапом у підготовці соціального працівника є застосування цих знань на практиці, що дозволяє студентам відчувати реальні проблеми та виклики, з якими вони можуть зіткнутися в процесі роботи. Практичний досвід є надзвичайно важливим для формування професійно-ціннісних орієнтацій, оскільки він дозволяє студентам випробувати свої знання в умовах реальної соціальної роботи, взаємодії з клієнтами, вирішення практичних задач і прийняття рішень у складних соціальних ситуаціях [44].

Завдяки інтеграції теорії та практики, майбутні соціальні працівники набувають не тільки професійних навичок, але й починають формувати свої власні ціннісні орієнтації щодо соціальної роботи. Практичний досвід дозволяє їм зрозуміти, які принципи найбільш ефективно працюють у реальних умовах, а

які потребують корекції чи адаптації. Цей процес є ключовим для розвитку професіоналізму, оскільки допомагає студентам зрозуміти, як балансувати між теоретичними вимогами та реальними потребами соціального середовища. Також важливо, що під час практичної підготовки студенти мають змогу спостерігати і працювати під наглядом досвідчених фахівців, які можуть надати практичні поради і допомогти зорієнтуватися в складних ситуаціях. Це дає змогу студентам розвивати свої етичні та професійні переконання на основі реальних прикладів і ситуацій, що виникають у процесі роботи [4].

Отже, соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників відіграють ключову роль у їхньому професійному становленні та розвитку. Від ефективної соціалізації, взаємодії з соціальним середовищем і колегами до виховної діяльності освітніх установ і впливу наставників – ці чинники сприяють формуванню не тільки професійних навичок, а й етичних переконань, які є основою для якісної соціальної роботи. Педагогічний вплив безпосередньо впливає на розвиток моральних орієнтацій студентів, допомагаючи їм сформувати ціннісні орієнтири, що відповідають вимогам соціальної професії. Участь у волонтерській діяльності стимулює до розвитку соціальної відповідальності та бажання допомагати іншим. Крім того, розвиток внутрішньої мотивації до професії та здатність до саморефлексії, а також наявність позитивних соціальних моделей для наслідування, дають можливість формувати професійну ідентичність.

Висновок до розділу 1

1. У науковій літературі до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості підходять з різних теоретичних та методологічних позицій. Серед основних підходів виокремлюються психологічний, соціальний, педагогічний, етичний, когнітивно-біхевіоральний та інтеграційний підходи. Останній підхід пропонує комбінувати різні аспекти психологічного, соціального, етичного і педагогічного впливу для створення більш комплексної моделі професійної

підготовки. Кожен з цих підходів вносить значний вклад у розуміння механізмів формування професійно-ціннісних орієнтацій особистості, що дозволяє розробляти ефективні стратегії та методи підготовки фахівців у різних галузях.

2. Психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій є важливим аспектом у процесі становлення майбутніх соціальних працівників. Протягом молодшого та підліткового віку відбувається розвиток самоусвідомлення, що дозволяє особистості усвідомлювати свою роль у суспільстві та професійній діяльності, формуючи основу для правильних ціннісних орієнтацій. Важливу роль відіграє також формування моральних переконань та етичних стандартів, яке має місце в процесі соціалізації особистості. Психологічна зрілість і емоційна стабільність також є ключовими передумовами, адже здатність до емоційного самоконтролю є необхідною для ефективної професійної діяльності соціального працівника.

3. Соціально-психологічні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Процес соціалізації, в ході якого індивід взаємодіє з соціальним середовищем, друзями, однокурсниками і наставниками, сприяє розвитку відповідних орієнтацій, що впливають на професійну діяльність. Виховна діяльність освітніх установ, педагогічні стратегії та методи навчання значно впливають на формування професійно-ціннісних орієнтацій через інтеграцію теоретичних знань і практичного досвіду. Викладачі виконують важливу роль у цьому процесі, будучи прикладами для студентів і допомагаючи їм орієнтуватися у складних моральних і етичних питаннях. Участь у громадських ініціативах і волонтерських проектах сприяє розвитку соціальної відповідальності та розуміння важливості допомоги іншим, що є важливим для роботи.

РОЗДІЛ 2

ОРГТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

2.1. Характеристика психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників

Соціальний працівник – це не просто професіонал, який виконує конкретні функції, але й особистість, чия діяльність ґрунтується на етичних і моральних засадах, які визначають її ставлення до інших людей і професійної роботи в цілому. Саме тому формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників є однією з ключових складових їхнього професійного становлення. Психолого-педагогічні технології відіграють вирішальну роль у цьому процесі, оскільки забезпечують інтеграцію етичних стандартів, соціальних норм та професійних навичок, що дозволяють фахівцям адекватно реагувати на складні соціальні виклики.

Так, моделювання професійних ситуацій є однією з найбільш ефективних психолого-педагогічних технологій для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Ця технологія полягає у створенні та аналізі реальних або змодельованих соціальних ситуацій, які імітують умови реальної роботи в соціальній сфері. Такі моделювання дозволяють студентам перевірити свої знання та навички в умовах, що наближені до реального професійного середовища. Використання моделювання професійних ситуацій сприяє розвитку вмінь приймати етичні та професійно важливі рішення, аналізувати ситуацію з різних точок зору та ефективно взаємодіяти з різними категоріями людей. Важливо, що в процесі моделювання студенти мають можливість виявити свої слабкі сторони, визначити areas для вдосконалення та оперативно коригувати свою поведінку. Цей метод також допомагає майбутнім соціальним працівникам сформувати моральні та етичні орієнтації, оскільки в процесі роботи над моделями ситуацій вони стикаються з

важливими питаннями, що стосуються моральної відповідальності, чесності та справедливості [18].

Моделювання професійних ситуацій дозволяє також інтегрувати теоретичні знання з практичним досвідом, що є важливим для закріплення навчального матеріалу та розвитку практичних навичок. Відтворення реальних ситуацій допомагає студентам зрозуміти, як теоретичні підходи застосовуються в реальній практиці соціальної роботи. Окрім того, моделювання професійних ситуацій сприяє розвитку емоційної стійкості та здатності до самоконтролю, що є важливими рисами для соціального працівника. Це дозволяє майбутнім фахівцям зберігати спокій у складних ситуаціях, аналізувати різні варіанти вирішення проблем та обирати найбільш ефективні стратегії допомоги.

Також важливо, що студенти мають можливість отримати зворотний зв'язок від викладачів та наставників, що дозволяє не тільки коригувати помилки, а й вдосконалювати професійні навички. У результаті такого навчання майбутні соціальні працівники здобувають не тільки теоретичні знання, але й практичні навички, що допомагають їм бути ефективними у реальній професійній діяльності. Моделювання професійних ситуацій є корисним для розвитку комунікативних навичок, оскільки в таких ситуаціях студенти навчаються правильно виражати свої думки, слухати інших, а також працювати в команді. Це дає змогу сформувати цінності, пов'язані з колективною працею та взаємодопомогою, що є важливими для соціальних працівників [67].

Рольові ігри є однією з ключових психолого-педагогічних технологій, що активно використовується для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей метод передбачає створення ситуацій, в яких студенти виконують ролі соціальних працівників або клієнтів у різних соціальних контекстах. У таких іграх майбутні соціальні працівники мають можливість не тільки відпрацьовувати теоретичні знання, а й розвивати практичні навички, необхідні для їхньої майбутньої професійної діяльності. Завдяки рольовим іграм студенти набувають досвіду взаємодії з різними категоріями клієнтів, розвиваючи свою емоційну і соціальну компетентність.

Вони вчаться розпізнавати емоційні стани інших людей, правильно реагувати на їхні потреби та надати відповідну допомогу. Це сприяє розвитку емпатії та глибшого розуміння психологічних і соціальних процесів, які виникають під час роботи з людьми в складних ситуаціях [51].

Рольові ігри також допомагають студентам формувати моральні та етичні орієнтації. Оскільки в цих іграх вони стикаються з реальними етичними дилемами і приймають рішення, студенти можуть усвідомити важливість чесності, відповідальності та справедливості в професійній діяльності соціального працівника. Ігри допомагають розвивати моральні переконання, оскільки студенти повинні приймати етичні рішення, керуючись професійними стандартами та цінностями, що є основою роботи соціального працівника. Цей метод також дозволяє майбутнім соціальним працівникам розвивати критичне мислення та навички прийняття рішень у стресових і конфліктних ситуаціях.

Ще однією важливою рисою рольових ігор є розвиток комунікативних навичок, адже в таких іграх студенти активно взаємодіють з іншими учасниками, вчаться чітко і конструктивно висловлювати свої думки, слухати інших і знаходити компроміси. Це критично важливе для соціальних працівників, оскільки вони часто повинні працювати з людьми з різними поглядами і потребами. Рольові ігри також сприяють розвитку саморефлексії. Після виконання ролі студент може оцінити свої дії, визначити свої сильні та слабкі сторони, що дає можливість коригувати свою поведінку та вдосконалювати професійні навички. Це також дозволяє викладачам і наставникам надати зворотний зв'язок та поради для подальшого розвитку [74].

Дискусії та групові обговорення є важливими психолого-педагогічними технологіями, що сприяють формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей метод передбачає активну участь студентів у групових обговореннях різних тем, пов'язаних з професійною діяльністю соціального працівника. Він дозволяє студентам не тільки висловлювати свої думки, але й аналізувати думки інших учасників, що є необхідним для розвитку критичного мислення.

Під час дискусій майбутні соціальні працівники вчаться обговорювати складні моральні та етичні питання, що виникають у їхній професійній практиці. Це дозволяє студентам зрозуміти важливість етичних норм і стандартів у роботі з клієнтами та в професійному середовищі. Крім того, через групові обговорення студенти набувають навичок аналізу соціальних проблем і можливих шляхів їх вирішення, що є важливим для подальшої роботи соціальних працівників. У процесі дискусій та обговорень студенти не тільки отримують нові знання, але й розвивають здатність до аргументації власних переконань, навчаються бути переконливими і наводити логічні та обґрунтовані доводи. Це допомагає їм підготуватися до професійної діяльності, де важливо не лише володіти знаннями, але й уміти переконувати інших у правильності своїх рішень [83].

Окрім того, участь у групових обговореннях розвиває вміння слухати інших і враховувати різні точки зору. Соціальні працівники часто працюють з людьми, у яких можуть бути різні погляди, потреби та очікування, тому вміння вислухати й зрозуміти клієнта є критично важливим. Групові обговорення дозволяють студентам розвивати такі комунікативні навички, що безпосередньо впливають на ефективність їхньої професійної діяльності. Дискусії також є важливим інструментом для формування емоційної та соціальної компетентності студентів. Вони допомагають розвивати здатність до самоконтролю, адже під час обговорень часто виникають емоційно складні ситуації, що потребують від учасників уміння контролювати свої емоції і працювати з різними точками зору.

Групові обговорення дозволяють студентам отримати цінний зворотний зв'язок від викладачів та однокурсників, що допомагає їм зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, а також сприяє саморефлексії та особистісному розвитку. Вони вчать студентів дивитися на ситуацію з різних боків, що є важливим для прийняття обґрунтованих і етичних рішень у соціальній роботі. Завдяки цьому методу студенти розвивають не тільки професійні навички, але й формується критичне ставлення до соціальних проблем, що допомагає їм краще розуміти потреби своїх клієнтів і знаходити ефективні способи їх вирішення. Дискусії

сприяють формуванню моральних і етичних стандартів, що є основою для висококваліфікованої і відповідальної роботи соціального працівника [12].

Практичні заняття та стажування є одними з найважливіших психолого-педагогічних технологій, що сприяють формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Ці методи дозволяють студентам не лише отримати теоретичні знання, а й набувати практичних навичок, необхідних для ефективної роботи у соціальній сфері. Практичні заняття надають студентам можливість застосовувати свої знання в реальних або наближених до реальних умовах, що є важливим для підготовки до роботи з реальними соціальними проблемами. Вони дозволяють майбутнім соціальним працівникам побачити, як теоретичні концепції та принципи роботи переносяться на практику, що допомагає краще розуміти специфіку професії.

У процесі стажування студенти можуть безпосередньо спостерігати за роботою своїх наставників, взаємодіяти з клієнтами, аналізувати результати соціальних інтервенцій. Це дозволяє їм не лише набути практичних навичок, а й зрозуміти, як теоретичні знання можуть бути застосовані для вирішення реальних соціальних проблем. Практичні заняття й стажування дають можливість студента оцінити реальну ситуацію, розвивати критичне мислення і навички прийняття рішень в умовах роботи з людьми, які мають різні соціальні, психологічні та економічні проблеми. Практичні заняття та стажування також допомагають студентам усвідомити важливість етичних норм у соціальній роботі, оскільки вони часто стикаються з моральними та етичними дилемами, які вимагають прийняття рішень, що базуються на високих моральних принципах. Це допомагає сформувати у студентів морально-етичні орієнтації, важливі для професійної діяльності соціальних працівників [58].

Кейс-метод є однією з ефективних психолого-педагогічних технологій, яка сприяє формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей метод передбачає вивчення конкретних випадків із соціальної роботи, що дає студентам можливість працювати з реальними або змодельованими ситуаціями. Кейс-метод дозволяє студентам активно включатися в процес розв'язання соціальних проблем, аналізуючи ситуацію,

визначаючи проблеми та шляхи їх вирішення. Під час роботи з кейсами студенти вчаться приймати рішення, враховуючи різні фактори, такі як моральні, етичні, соціальні та психологічні аспекти. Цей метод дає можливість студентам розвивати аналітичні та оцінювальні здібності, що є надзвичайно важливим у професійній діяльності соціального працівника. Вони вчаться не лише правильно оцінювати ситуацію, а й прогнозувати можливі наслідки своїх рішень. Кейс-метод також дозволяє студентам розвивати навички критичного мислення, оскільки вони змушені аналізувати не тільки факти, а й обґрунтування своїх рішень, враховуючи різні точки зору і фактори впливу [4].

Іншою важливою перевагою кейс-методу є те, що він допомагає студентам формувати професійні цінності, такі як етичні стандарти, відповідальність, співчуття та інші важливі якості, які необхідні для ефективної соціальної роботи. Завдяки роботі з реальними кейсами, студенти мають змогу глибше зрозуміти соціальні проблеми, з якими їм доведеться зустрічатися в майбутньому, а також зрозуміти, як їхні професійні цінності і переконання впливають на процес прийняття рішень у соціальній сфері [77].

Кейс-метод також допомагає студентам розвивати комунікативні навички, оскільки під час обговорення конкретних випадків вони часто працюють у групах, обмінюються думками та аргументують свої позиції. Це сприяє розвитку здатності до конструктивного діалогу, слухання інших і вираження власної думки, що є важливим аспектом професійної діяльності соціального працівника. Окрім цього, кейс-метод дозволяє студентам краще зрозуміти, як в умовах реальної практики можуть взаємодіяти теоретичні концепції і методи соціальної роботи. Це сприяє інтеграції знань, отриманих на лекціях, з реальними ситуаціями, що дає змогу краще орієнтуватися в специфіці професії. Кейс-метод дозволяє студентам розвивати етичну рефлексію, оскільки вони змушені оцінювати етичні аспекти прийнятих рішень і наслідки їхніх дій для клієнтів.

Психологічне консультування та підтримка є важливою психолого-педагогічною технологією формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Цей метод сприяє розвитку емоційної

стабільності студентів, що є критично важливим для ефективної роботи в соціальній сфері, де часто виникають складні емоційні ситуації. Студенти, завдяки психологічному консультуванню, отримують можливість працювати з власними емоціями, що допомагає їм бути більш стійкими у стресових ситуаціях, не втрачаючи внутрішнього балансу, що важливо при роботі з людьми, які переживають складні життєві обставини. Одним із основних аспектів цієї технології є розвиток навичок саморегуляції. Студенти навчаються розпізнавати власні емоції, контролювати їх, що дозволяє їм уникати емоційних вигорань і зберігати ефективність у роботі. Оскільки професія соціального працівника передбачає взаємодію з людьми, які перебувають у складних або кризових ситуаціях, здатність зберігати емоційну рівновагу та адекватно реагувати на потреби клієнтів є надзвичайно важливою [78].

Крім того, психологічне консультування сприяє формуванню професійної відповідальності. Студенти усвідомлюють важливість своєї професійної діяльності, її вплив на життя інших людей, що зміцнює їхнє почуття відповідальності. Вони навчаються ставитися до кожного випадку з повагою, зрозуміти та прийняти клієнтів з їхніми труднощами, допомагаючи їм знаходити оптимальні шляхи подолання проблем. Психологічна підтримка допомагає студентам краще розуміти значення моральної та етичної відповідальності в професійній діяльності. Студенти вчаться працювати з емоціями не лише клієнтів, але й з власними переживаннями, що дозволяє розвивати розуміння людських проблем і ефективніше допомагати тим, хто потребує підтримки.

Важливо, що завдяки психологічному консультуванню студенти також здобувають практичні навички взаємодії з людьми в кризових ситуаціях, що безпосередньо формує їхній професіоналізм. Вони вчаться, як правильно підтримувати, сприяти прийняттю рішень і надавати необхідну допомогу. Всі ці аспекти допомагають майбутнім соціальним працівникам бути готовими до викликів професії, ефективно допомагати людям, зберігаючи при цьому свою емоційну рівновагу та психологічне здоров'я [9].

Проектно-орієнтоване навчання є потужним інструментом у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, оскільки цей метод дозволяє студентам безпосередньо взаємодіяти з реальними соціальними проблемами, здійснюючи планування та реалізацію соціальних проектів. Такий підхід сприяє розвитку у студентів відповідальності за результати своєї діяльності, оскільки вони мають можливість не лише теоретично вивчати соціальні проблеми, а й активно працювати над їх вирішенням. Під час роботи над проектами студенти усвідомлюють важливість чіткої організації та координування зусиль для досягнення спільної мети, що є основою професійної діяльності соціального працівника. Проектно-орієнтоване навчання також сприяє розвитку соціальної активності студентів. Студенти залучаються до розробки проектів, спрямованих на вирішення актуальних соціальних проблем, що дає їм можливість не лише вивчати теоретичні основи соціальної роботи, а й застосовувати їх на практиці [13].

У рамках проектно-орієнтованого навчання студенти вчаться працювати в командах, розвиваючи навички колективної роботи та лідерства, що є важливими для майбутньої професії соціального працівника. Вони освоюють методи організації проектів, вчаться аналізувати потреби громади, розробляти стратегії для вирішення соціальних проблем, а також оцінювати ефективність реалізованих проектів. Це дозволяє студентам отримати практичний досвід, який безпосередньо впливає на формування їхніх професійних навичок. Проектно-орієнтоване навчання також допомагає студентам сформувати критичне мислення, оскільки вони змушені аналізувати ситуації, враховувати різні точки зору та шукати оптимальні рішення для соціальних проблем. Це сприяє розвитку професійного бачення, яке поєднує теоретичні знання та практичний досвід.

Супервізія є однією з психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Це процес, під час якого досвідчені фахівці (супервізори) надають зворотний зв'язок та підтримку студентам у реальних умовах їхньої професійної підготовки. Основною метою супервізії є допомога студентам у розвитку професійних

навичок, а також збереження етичних і моральних орієнтирів у їхній діяльності. Процес супервізії дозволяє студентам отримати конструктивну критику від досвідчених соціальних працівників, що сприяє вдосконаленню їхніх професійних вмінь. Під час супервізії студенти можуть обговорювати складні ситуації, з якими вони зіштовхуються під час практичної діяльності, отримуючи підтримку у вирішенні проблем. Це дає можливість не лише навчитися правильно діяти в професійних умовах, але й засвоїти важливі етичні норми та стандарти соціальної роботи, які допомагають зберігати професіоналізм і моральну стійкість у складних ситуаціях [71].

Завдяки супервізії студенти здобувають досвід самоаналізу та саморефлексії, що є важливими компонентами професійної діяльності соціальних працівників. Керуючись порадами та рекомендаціями супервізора, студенти вчаться аналізувати свої дії, робити висновки та коригувати свою поведінку для досягнення більш ефективних результатів. Це сприяє розвитку самоконтролю та здатності до емоційної стабільності, що особливо важливо в умовах соціальної роботи, де виникають стресові ситуації, що потребують швидкого реагування. Супервізія також забезпечує підтримку в морально-етичних питаннях. У професійній діяльності соціального працівника важливо не тільки виконувати завдання, але й зберігати вірність етичним принципам, таким як конфіденційність, чесність, повага до гідності клієнтів і соціальної справедливості. Супервізія допомагає студентам підтримувати правильний баланс між виконанням професійних обов'язків і дотриманням етичних стандартів, що дозволяє їм залишатися морально стійкими в складних ситуаціях.

У процесі супервізії студенти також отримують підтримку в розвитку комунікативних навичок. Спілкування з супервізором допомагає студентам навчитися ефективно вести бесіду, аргументувати свою позицію, слухати інших та давати чіткі та конструктивні відгуки. Це є необхідною складовою професійної діяльності соціального працівника, оскільки саме ефективне спілкування є ключовим інструментом у взаємодії з клієнтами та колегами. Супервізія також сприяє розвитку емоційної компетентності

соціальних працівників. У процесі надання допомоги та підтримки студентам супервізор враховує емоційні аспекти діяльності студентів, допомагаючи їм зберігати емоційну стабільність та уникати професійного вигорання. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту, що є важливим для роботи в соціальній сфері, де часто доводиться взаємодіяти з людьми, які переживають складні життєві ситуації [3].

Отже, психолого-педагогічні технології формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є інструментами розвитку особистісних та професійних якостей студентів, що готуються до роботи в соціальній сфері. Технології моделювання професійних ситуацій, рольові ігри, дискусії та групові обговорення, практичні заняття та стажування, кейс-метод, психологічне консультування, проектно-орієнтоване навчання та супервізія, дозволяють студентам занурюватися в реальні умови соціальної роботи, набувати досвіду, розвивати критичне мислення та здатність до саморефлексії. Вони сприяють розвитку не лише професійних навичок, але й здатності до комунікації та вирішення складних ситуацій.

2.2. Умови використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників

Використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є ключовим аспектом їхньої підготовки, що забезпечує високий рівень не лише професійних знань, а й етичних та моральних переконань, необхідних для роботи в соціальній сфері. Успішне впровадження їх залежить від умов, які впливають на ефективність навчання майбутніх соціальних працівників. Це, перш за все, включає належне навчальне середовище, взаємодію студентів з досвідченими фахівцями, а також інтеграцію теоретичних знань з практичним досвідом.

Окрім того, важливими умовами є чітко структуровані навчальні програми, що охоплюють різні аспекти соціальної роботи, а також активне

використання інноваційних методів та підходів, здатних сприяти розвитку професійної самосвідомості та моральних орієнтацій. Успішне формування професійно-ціннісних орієнтацій неможливе без створення атмосфери підтримки та довіри в навчальному процесі, де кожен студент має змогу висловлювати свою точку зору, обговорювати етичні проблеми, що виникають у соціальній роботі, та знаходити шляхи їх вирішення. У цьому контексті також важливими є умови для проведення стажувань, практик і супервізії, які дозволяють студентам на практиці застосовувати свої знання, навички, розвиваючи здатність адаптуватися до реальних умов соціальної роботи. Тому формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників вимагає комплексного підходу, який враховує як індивідуальні особливості студентів, так і соціально-педагогічне середовище, в якому здійснюється їхня підготовка [47].

Зокрема, використання інноваційних методів навчання є важливою умовою для формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників, адже вони сприяють розвитку не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, соціальної компетентності. Важливим компонентом є рольові ігри, які дозволяють студентам на практиці пережити різні ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальній роботі соціального працівника. Через виконання ролей студенти вчаться приймати важливі рішення, взаємодіяти з людьми в складних ситуаціях, а також розвивають свою здатність до емоційного самоконтролю та морального самовизначення [65].

Кейс-метод є ще одним ефективним інструментом у навчанні майбутніх соціальних працівників. З допомогою аналізу конкретних випадків з реальної соціальної роботи студенти можуть розвивати критичне мислення, здатність до аналізу та оцінки ситуацій з моральної та етичної точки зору. Це дозволяє їм зрозуміти, як на практиці реалізуються професійні принципи та етичні норми, що є важливими складовими соціальної роботи. Дискусії також є важливим методом, оскільки вони сприяють розвитку вмінь висловлювати свою точку зору, аналізувати думки інших та формулювати аргументи. Під час обговорень студентам надається можливість вільно висловлювати свої думки щодо етичних

та моральних питань, що виникають у професійній діяльності соціального працівника. Це формує у них критичне ставлення до власних переконань та вміння уважно слухати інших, що є важливим у професії, де необхідно працювати з різними людьми з різними поглядами та досвідом [7].

Проектно-орієнтоване навчання – це ще один інноваційний метод, який сприяє розвитку відповідальності у студентів. Студенти розробляють соціальні проекти, пов'язані з реальними соціальними проблемами, і вчаться не лише планувати свою діяльність, а й брати на себе відповідальність за її реалізацію. Це допомагає майбутнім соціальним працівникам розуміти важливість організації роботи в соціальній сфері, вміння працювати в команді та взаємодіяти з іншими професіоналами. Перелічені інноваційні методи дозволяють створити навчальне середовище, яке максимально наближене до реальних умов роботи соціального працівника. Завдяки їм студенти можуть отримати важливі навички, що допоможуть їм ефективно діяти в майбутній професійній діяльності. Окрім цього, активне використання цих методів сприяє розвитку емоційної стабільності у студентів, оскільки вони вчаться реагувати на стресові ситуації та розв'язувати проблеми в умовах невизначеності [57].

Зазначимо, що вказані психолого-педагогічні технології також допомагають формувати професійну відповідальність, оскільки студенти на практиці усвідомлюють важливість своєї роботи та її вплив на інших людей. Вони навчаються відповідати за свої дії та рішення, що є основою професіоналізму в соціальній сфері. Інноваційні методи навчання сприяють глибшому розумінню моральних аспектів соціальної роботи, формуючи у студентів відповідальність за дотримання етичних норм.

Забезпечення інтеграції теоретичних і практичних знань є однією з основних умов ефективного формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників. Такий підхід сприяє глибокому розумінню студентами як моральних і етичних норм, так і специфіки практичної діяльності, що безпосередньо пов'язана з соціальною роботою. Важливим аспектом є те, що в процесі такої інтеграції студенти можуть спостерігати за реальними ситуаціями, які виникають у професійній діяльності, що дозволяє їм

краще осмислити теоретичні знання та їх значення для практики. Одним із ключових моментів є поєднання лекційного навчання з практичними заняттями, стажуванням та волонтерською діяльністю. Під час таких практик студенти мають можливість безпосередньо брати участь у реальних соціальних проектах, обслуговуванні клієнтів і працювати з проблемними ситуаціями, що виникають у соціальній роботі. Це дає їм змогу побачити, як ті чи інші теоретичні аспекти втілюються в реальній практиці, і як важливо дотримуватись етичних і моральних стандартів при роботі з людьми в складних життєвих обставинах.

Інтеграція теоретичних знань з практичним досвідом дозволяє студентам набути навичок, які необхідні для ефективного виконання своїх професійних обов'язків. Вони не лише теоретично знайомляться з основами соціальної роботи, а й мають змогу застосовувати ці знання в реальних умовах. Цей підхід допомагає не тільки формувати професійну компетентність, а й розвивати критичне мислення, саморефлексію, а також здатність до прийняття морально і етично правильних рішень у складних ситуаціях. Однією з основних цілей інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду є усвідомлення студентами того, як їхні теоретичні переконання повинні реалізовуватись на практиці. Це дозволяє їм розвивати відповідальність за результати своєї роботи, а також формує відчуття соціальної відповідальності, яке є критично важливим для майбутнього соціального працівника. Практична діяльність допомагає майбутнім соціальним працівникам усвідомити, як теоретичні моделі соціальної роботи втілюються в конкретні стратегії і тактики взаємодії з людьми, а також допомагає їм розвинути професійну етику [82].

Інтеграція теоретичних знань з практичними навичками також сприяє формуванню емоційної та психологічної готовності до роботи в умовах стресу, що є особливо важливим для соціальних працівників, які часто стикаються з ситуаціями, які потребують не лише професіоналізму, але й емоційної стійкості. Такі досвідчені студенти можуть вчасно й ефективно реагувати на кризові ситуації, враховуючи не тільки набуті знання, а й практичні вміння, отримані в процесі стажувань і роботи з реальними клієнтами.

Особливо важливою є роль супервізії та наставництва в процесі інтеграції теоретичних і практичних знань. Досвідчені наставники можуть не лише навчити студентів технікам роботи з клієнтами, але й допомогти їм зрозуміти етичні та моральні аспекти роботи, забезпечуючи зворотний зв'язок і підтримку. Це дозволяє студентам уникати професійних помилок і набути необхідних навичок для ефективної роботи в реальних умовах соціальної допомоги [14].

Завдяки інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду студенти отримують унікальну можливість спостерігати за реальними соціальними ситуаціями, розв'язувати проблеми за допомогою теоретичних знань та безпосередньо спілкуватись із людьми, що допомагає глибше усвідомити потреби та складнощі соціальної роботи. Це також сприяє формуванню професійно-ціннісних орієнтацій, які включають відповідальність, чесність, емпатію та прагнення до служіння іншим [55].

Активна участь у соціальних і громадських проектах є однією з важливих умов, які сприяють формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Залучення студентів до волонтерських і соціальних ініціатив дозволяє не тільки отримати досвід у реальних умовах, але й безпосередньо брати участь у вирішенні соціальних проблем. Це допомагає розвивати соціальну відповідальність, оскільки студенти отримують можливість не лише спостерігати за соціальними процесами, але й активно впливати на них, вносячи свій вклад у поліпшення життя окремих людей та громади в цілому.

Участь у соціальних і громадських проектах дозволяє майбутнім соціальним працівникам зрозуміти важливість їхньої професійної діяльності та її реальний вплив на людей. Зазвичай волонтерські проекти передбачають роботу з різними групами населення, такими як люди з обмеженими можливостями, діти з неблагополучних родин, люди похилого віку або бездомні. Це дає можливість студентам відчувати, що їхня робота важлива, оскільки вона допомагає іншим, покращує соціальну ситуацію, робить внесок у розвиток громадських ініціатив.

Залучення студентів до соціальних проектів також дає їм можливість розвивати професійні навички, такі як комунікація, емоційна стійкість, здатність до роботи в команді та ефективне вирішення проблем. У процесі роботи над проектами студенти стикаються з реальними соціальними проблемами, які потребують творчого підходу та гнучкості. Вони вчаться адаптувати свої теоретичні знання до змінних умов, реагувати на труднощі та конфлікти, а також приймати рішення, що базуються на етичних і моральних принципах. Активна участь у соціальних проектах дає студентам можливість розвивати емпатію та взаєморозуміння, що є ключовими аспектами у професійній діяльності соціального працівника. Вони набувають досвіду взаємодії з людьми, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях, і вчаться ставитися до них з повагою, підтримувати їх у важкі моменти [45].

Окрім того, участь у соціальних проектах сприяє розвитку соціальної активності студентів. Вони отримують можливість працювати в умовах реальних соціальних змін, брати участь у вирішенні конкретних проблем, що ставлять перед ними громади та соціальні організації. Така активність формує у студентів відчуття власної значущості, відповідальності за результат своєї роботи, а також розуміння важливості співпраці з іншими фахівцями для досягнення спільної мети. Волонтерські ініціативи також допомагають студентам зрозуміти, як організовуються соціальні програми, як оцінюється їх ефективність, а також як залучаються ресурси та партнерські організації. Це є важливим аспектом професійної підготовки, оскільки соціальні працівники часто мають справу з організацією та координацією різних соціальних проектів, що вимагає глибоких організаційних та аналітичних навичок. Залучення до громадських проектів також дозволяє студентам знайомитися з різноманітними аспектами соціальної роботи: від безпосередньої допомоги людям до організації соціальних ініціатив і адвокації прав вразливих груп населення. Це надає студентам розуміння широкого спектра завдань і відповідальності соціального працівника, що сприяє формуванню їхніх професійних цінностей та переконань [63].

Підтримка та мотивація студентів є однією з ключових умов для ефективного використання психолого-педагогічних технологій у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Протягом навчання студенти стикаються з різними труднощами, як на академічному, так і на емоційному рівнях, і саме підтримка з боку викладачів, наставників та колег допомагає їм долати ці бар'єри. Важливо, щоб ця підтримка не обмежувалася лише професійними порадами, а охоплювала також емоційну та психологічну підтримку, що дає можливість студентам почуватися впевнено в своїх силах і приймати правильні рішення в моменти сумнівів [8].

Мотивація студентів до вибору професії соціального працівника вимагає глибокого розуміння їхніх внутрішніх прагнень, інтересів та особистісних цінностей. Це завдання можна успішно вирішувати через постійний емоційний супровід, який забезпечує відчуття значущості того, що вони роблять, і їхньої майбутньої ролі в суспільстві. Психологічна підтримка допомагає студентам бачити реальний вплив соціальної роботи на життя інших людей, що стимулює їхній інтерес і бажання допомагати. Таке підкріплення не лише збільшує мотивацію до навчання, але й зміцнює професійну ідентичність майбутніх соціальних працівників, формуючи у них відчуття відповідальності за людей, з якими вони працюватимуть у майбутньому.

Інколи студентам важко усвідомити свою роль у майбутній професії через надмірний академічний тиск або сумніви в своїх силах. Тут важливою є підтримка з боку наставників, викладачів, а також групова психологічна підтримка серед однокурсників. Вони повинні бачити реальні приклади успішної діяльності соціальних працівників, отримувати зворотний зв'язок про свої досягнення та труднощі. Така підтримка не лише допомагає впоратися з труднощами навчання, але й дозволяє студентам краще усвідомити значення своєї роботи для суспільства [77].

Мотивація до вибору соціальної роботи зростає завдяки забезпеченню позитивного емоційного клімату в навчальному процесі. Студенти мають відчувати, що їхній вибір професії важливий, що їхня праця на благо інших є необхідною і цінною. Тут важливо наголошувати на значущості їхньої

діяльності, зокрема на тому, як соціальні працівники можуть допомагати змінювати життя людей на краще, підтримувати їх у важкі моменти та допомагати долати соціальні бар'єри. Тому студенти, які отримують таку мотивацію, частіше розвивають глибоке усвідомлення своєї професійної місії.

Окрім того, психологічна підтримка у навчанні дозволяє студентам уникати вигорання, що може статися через надмірне навантаження або емоційні труднощі. Студенти повинні мати доступ до ресурсів, які допомагають їм справлятися з стресом, таким як консультації з психологами, групові тренінги з емоційної стійкості або інші методи саморегуляції. Це дозволяє не лише зберігати мотивацію, а й покращувати загальний емоційний стан, що є важливим для підтримки активності в навчанні та у професійній діяльності в майбутньому.

Отже, використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників вимагає комплексного підходу. Зокрема, успішне використання психолого-педагогічних технологій у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників неможливе без створення сприятливих умов, що включають інноваційні методи навчання, інтеграцію теоретичних і практичних знань, активну участь у соціальних проектах та системну підтримку студентів. Ці умови сприяють розвитку у студентів необхідних моральних, етичних та професійних якостей, що є основою для ефективної соціальної роботи в майбутньому.

Висновок до розділу 2

1. Психолого-педагогічні технології формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є інструментами розвитку особистісних та професійних якостей студентів, що готуються до роботи в соціальній сфері. Технології моделювання професійних ситуацій, рольові ігри, дискусії та групові обговорення, практичні заняття та стажування, кейс-метод, психологічне консультування, проектно-орієнтоване навчання та супервізія,

дозволяють студентам занурюватися в реальні умови соціальної роботи, набувати досвіду, розвивати критичне мислення та здатність до саморефлексії. Вони сприяють розвитку не лише професійних навичок, але й здатності до комунікації та вирішення складних ситуацій.

2. Використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників вимагає комплексного підходу. При цьому використання психолого-педагогічних технологій у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників неможливе без створення сприятливих умов, що включають інноваційні методи навчання, інтеграцію теоретичних і практичних знань, активну участь у соціальних проєктах та системну підтримку студентів. Ці умови сприяють розвитку у студентів необхідних моральних, етичних та професійних якостей, що є основою для ефективної соціальної роботи в майбутньому.

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

3.1. Організація, зміст та результати експериментального дослідження

Вирішення завдань формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників вимагає відповідної підготовки фахівців у закладі вищої освіти. Ми визначаємо систему професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників як складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки до здійснення професійної діяльності у соціальній сфері.

Базою дослідження виступив Західноукраїнський національний університет. В дослідно-експериментальній роботі взяло участь 40 студентів 2-4 курсів спеціальності «Соціальна робота».

Організація дослідження проводилася в три етапи.

Перший етап (вересень – жовтень 2024 н. р.) – констатувальний – передбачав вивчення підходів до дослідження професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, з'ясування особливостей їх становлення на етапі університетської підготовки, розробку концепції й поняттєвого апарату дослідження, критеріїв оцінки системи формування професійно-ціннісних орієнтацій, відбір діагностичних методик, виявлення первинного рівня професійно-ціннісних орієнтацій студентів, аналіз отриманих емпіричних даних.

Другий етап (листопад – лютий 2024-2025 р.) – формувальний – охоплював обґрунтування й розробку комплексу заходів, що забезпечують формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти; експериментальну перевірку ефективності розробленої методики, спрямованої на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Третій етап (березень – квітень 2025 р.) – контрольний – полягав в аналітичному осмисленні результатів проведеного педагогічного експерименту, виявленні ефективності розробленої методики формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, у формулюванні теоретичних висновків та оформленні кваліфікаційної роботи.

Технологія формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників повинна передбачати одночасний розвиток професійних здібностей особистості студента в освітньому процесі. Стосовно формування особистісних характеристик майбутнього соціального працівника, а саме його професійно-ціннісних орієнтацій, у технологічний процес привнесені корективи.

Структура технології формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників базується на реалізації обґрунтованих соціально-педагогічних завдань, які послідовно вирішуються на відповідних етапах. Метою розробленої методики є якісна зміна структури професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього соціального працівника, усвідомлення особистості клієнта як домінантної соціальної цінності та привнесенні її у практичну діяльність через відповідні професійно-педагогічні технології.

Досягнення мети відбувається через реалізацію важливого структурного компоненту – навчальних завдань. У процесі конструювання методики формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників необхідно було розв'язати ряд завдань:

1. Визначити етапи процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій з їх специфічними завданнями.

2. Науково обґрунтувати застосування психолого-педагогічних технологій для студентів різного рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій.

3. Визначити специфічний змістовний компонент психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, враховуючи різний рівень їх сформованості у студентів.

4. Обґрунтувати сукупність методів та засобів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників з урахуванням специфіки студентів.

5. Забезпечити безперервну рефлексію студентом стану й процесу зміни власної системи професійно-ціннісних орієнтацій.

Вирішення цих завдань забезпечило обґрунтування процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. При цьому послідовний шлях досягнення цілей експерименту був можливий на основі визначення низки етапів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Перший етап – етап діагностики рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього соціального працівника. Завданням є виявлення студентом власної цілісної системи професійних цінностей, усвідомлення закономірностей їх ієрархії, місця у цілісній системі формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Другий етап – етап присвоєння професійно-ціннісних орієнтацій – збагачує уявлення про цілі, сутність й спрямованість сучасного педагогічного процесу, цінності професії, як ведучої характеристики особистості соціального працівника. З позицій домінантної професійної цінності – особистості клієнта, майбутній соціальний працівник аналізує власну професійну підготовку та намічає шляхи подальшого професійного становлення.

Із результатів другого етапу логічно витікає наступний, третій етап трансформації професійно-ціннісних орієнтацій, у ході якого студент організує свою діяльність під час практичних, семінарських занять та виробничої (педагогічної) практики з науково-теоретичних позицій, на основі зміни, переоцінки системи професійно-ціннісних орієнтацій. Цінності особистості клієнта відображаються у продумуванні кожного компоненту професійної діяльності, у практичній діяльності майбутнього соціального працівника.

Четвертий етап визначається як етап проектування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Він включає як самодіагностику професійно-ціннісних орієнтацій, так і прогнозування свого подальшого

професійного й особистісного розвитку: формує здатність проектувати себе у майбутній професійній діяльності.

Організація експериментального дослідження використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників передбачає чітке визначення мети, завдань, методів та етапів дослідження. Основними етапами є констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту.

Так, на констатувальному етапі важливо визначити об'єкт і предмет дослідження, формулювати гіпотезу, встановити критерії ефективності використання психолого-педагогічних технологій, а також вибрати групу студентів, яка буде брати участь в експерименті.

Під час основного (формувального) етапу проводиться безпосереднє застосування обраних технологій, таких як рольові ігри, кейс-метод, дискусії, проектно-орієнтоване навчання або практичні заняття, для розвитку професійно-ціннісних орієнтацій у студентів. Це може включати створення реальних або змодельованих ситуацій, де студенти повинні застосовувати отримані теоретичні знання в умовах, наближених до реальної соціальної роботи.

Оцінка ефективності таких технологій (контрольний етап) здійснюється через спостереження, анкетування, інтерв'ювання учасників дослідження, а також через порівняння результатів до і після проведення експерименту. Зібрані дані дозволяють оцінити зміни в професійно-ціннісних орієнтаціях студентів, їх емоційну та соціальну компетентність, а також здатність до прийняття моральних та етичних рішень у професійній діяльності. Цей етап включає в себе підсумкову обробку результатів і формулювання висновків щодо ефективності застосованих технологій та рекомендацій для їх подальшого вдосконалення.

Діагностика особливостей професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників базувалася на визначених теоретичних засадах. Доцільно розподілити психодіагностичні методики на такі блоки:

1) діагностики оцінної складової професійно-ціннісних орієнтацій – особистісної спрямованості або вартісної тенденції, що виявляє цілісну систему чи ієрархію емоційно-оцінних орієнтацій особистості (тест М. Рокича) [14];

2) вивчення мотиваційної складової професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, що вказує на повноту сформованості уявлень про майбутню професійну діяльність: самоактуалізаційний тест Е. Шострома, адаптованого Л. Гозманом, М. Крозом, М. Латинською – САТ) [21];

3) дослідження когнітивної складової професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників– усвідомлених життєвих цілей, рівня усвідомленості життя й смисложиттєвих орієнтацій у професійній діяльності (опитувальник СЖО Д. Леонтьєва) [74].

Діагностика рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників була проведена за допомогою вказаних діагностичних методик. Аналіз зібраних даних дозволив виділити три рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників: 1) високий; 2) середній; 3) низький.

Результати дослідження ефективності використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників на констатувальному та контрольному етапах експерименту показано на рис. 3.1.

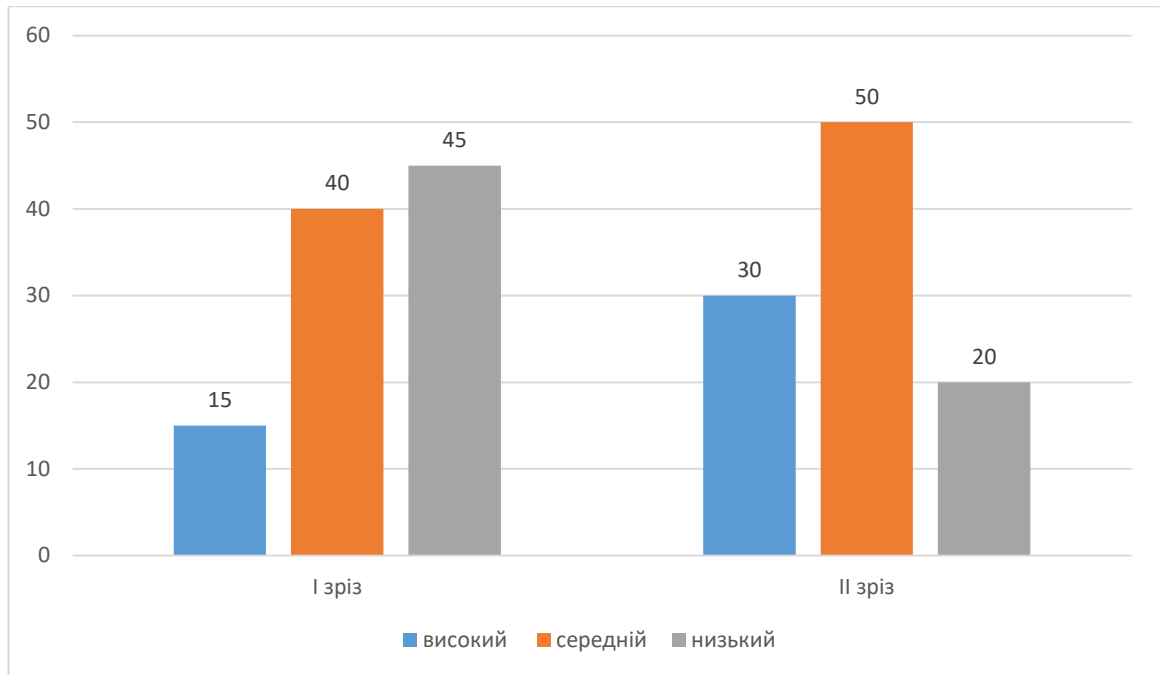

Рис. 3.1. Результати дослідження ефективності використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників (%)

Так, низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій виявлено у 20% майбутніх соціальних працівників (було у 45%). Він проявляється в дискретності мотивів професійної орієнтації. Соціально-психологічні установки, що стимулюють формування професійно-ціннісних орієнтацій, є нестабільними, а професійний ідеал ще не сформований. Система професійно-ціннісних орієнтацій не пов'язана із конкретною діяльністю соціального працівника. Серед соціально значущих цінностей майбутні фахівці не виділяли професійні. Ставлення до цінностей професійної діяльності виявляється змінним. Самостійність у плануванні завдань під час практики залишається низькою, а творчий підхід до вирішення професійно важливих завдань не є вираженим. Проведення самоаналізу та самооцінки професійно-ціннісних орієнтацій викликає труднощі.

Середній рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій сформованості професійно-ціннісних орієнтацій виявлено у 50% майбутніх соціальних працівників (було у 40%). Він характеризується ситуативним рівнем мотивів, орієнтованих на професійні цінності. Соціально-психологічні

установки і професійні ідеали зосереджені на отриманні вищої освіти. Майбутні фахівці здебільшого орієнтуються на цінності, безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю, серед яких основною є цінність особистості клієнта. У системі соціально значущих цінностей майбутні спеціалісти виділяють групу цінностей, пов'язаних із професією. Ставлення до професійно-ціннісних орієнтацій є фрагментарно позитивним. Студенти вирізняються працездатністю, наполегливістю, вмінням володіти собою і схильністю до впливу значущих для них людей. Самостійність у судженнях знаходиться на середньому рівні, але вони мають здатність оцінювати цінності майбутньої професії та власні життєві перспективи, пов'язані із нею.

Високий рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій сформованості професійно-ціннісних орієнтацій виявлено у 30% майбутніх соціальних працівників (було у 15%). Він відрізняється домінуванням мотивів, спрямованих на формування професійно значущих цінностей. Соціально-психологічні установки орієнтовані на здобуття вищої освіти. Система професійних цінностей тісно пов'язана зі змістом професійної діяльності, і в ієрархії цінностей на першому місці завжди стоїть особистість клієнта. Група професійних цінностей має високий індекс значущості у системі соціально значущих цінностей. Ставлення до цінностей професії є стабільно позитивним, а сприйняття професійної перспективи оцінюється як значуще. Вони відрізняються високою самостійністю в навчально-професійній діяльності, впевненістю в собі та здатністю керувати своїми діями. Самоаналіз професійно-ціннісних орієнтацій є адекватним вибору професії соціального працівника.

Як бачимо, використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників виявилось ефективним завдяки інноваційним методам навчання, які сприяли розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності. Зокрема, впровадження рольових ігор, кейс-методів, дискусій і проектно-орієнтованого навчання дозволило студентам глибше осмислити моральні й етичні аспекти соціальної роботи та застосовувати теоретичні знання на

практиці. Ці психолого-педагогічні технології не тільки сприяли засвоєнню професійних знань, але й стимулювали активну позицію щодо майбутньої професії, підвищуючи мотивацію до її освоєння.

Застосування психолого-педагогічних технологій також виявилось ефективним у формуванні в студентів розуміння важливості соціальної відповідальності. Завдяки участі в соціальних і громадських проектах, студенти здобули реальний досвід допомоги людям, що допомогло їм краще усвідомити значущість своєї професійної діяльності. Багато студентів проявили ініціативу в організації волонтерських заходів та соціальних ініціатив, що дозволило їм не лише покращити професійні навички, але й поглибити розуміння своєї ролі в суспільстві. Така участь підвищила їхні соціально-ціннісні орієнтації, сприяючи більш глибокому осмисленню етичних норм соціальної роботи.

Крім того, підтримка та мотивація студентів протягом всього навчального процесу сприяла їхній емоційній стабільності і здатності зберігати впевненість у виборі професії. Постійна психологічна підтримка та надання конструктивного зворотного зв'язку від наставників дозволили студентам подолати сумніви та стрес, пов'язаний з їхньою професійною підготовкою. Це, у свою чергу, допомогло зберігати високий рівень мотивації до професійного становлення, що є необхідною умовою для розвитку стабільних професійно-ціннісних орієнтацій і впевненості у власних силах в умовах реальної професійної діяльності.

Отже, використання психолого-педагогічних технологій для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є надзвичайно ефективним інструментом, який значно сприяє розвитку основних професійних компетенцій і морально-етичних принципів у студентів. Інноваційні методи навчання, такі як рольові ігри, кейс-метод, дискусії та проектно-орієнтоване навчання, дозволяють студентам не лише засвоювати теоретичні знання, але й активно застосовувати їх на практиці, вирішуючи реальні професійні завдання. Це сприяє розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності, що є важливими складовими професійної підготовки соціального працівника. Загалом, системне

застосування психолого-педагогічних технологій у процесі навчання сприяє формуванню професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників, що є основою для їхнього успішного професійного становлення. Це дозволяє створити міцну базу для розвитку етичних норм, моральних переконань та професійних навичок, що є необхідними для роботи в соціальній сфері.

3.2. Рекомендації щодо удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників

Професійно-ціннісні орієнтації соціальних працівників визначають їхнє ставлення до професії, етичні норми і моральні принципи, які будуть впливати на їх діяльність у майбутньому. У зв'язку з постійними змінами в суспільстві та соціальній сфері, необхідно приділяти особливу увагу розвитку психолого-педагогічних технологій, які допомагають майбутнім фахівцям формувати в себе ці орієнтації. Загалом, використання таких технологій вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змінюваних умов навчання та практики.

Психолого-педагогічні технології, що включають різноманітні методи навчання, як-от рольові ігри, кейс-метод, супервізія, проектно-орієнтоване навчання, мають великий потенціал для формування у студентів необхідних компетенцій та ціннісних орієнтацій. Однак, для того, щоб ці методи були максимально ефективними, потрібно враховувати конкретні умови навчання, індивідуальні потреби студентів і специфіку соціальної роботи як професії, що потребує глибокого морального усвідомлення. У цьому контексті важливо розробити рекомендації, які сприятимуть більш ефективному використанню психолого-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників. Це включає не тільки вдосконалення самих технологій, але й їх інтеграцію в навчальний процес, щоб студенти отримували корисний і практичний досвід для розвитку своїх професійно-ціннісних орієнтацій.

Рекомендації щодо удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників включають:

1. Інтеграція інноваційних методів навчання – активніше використовувати рольові ігри, кейс-метод та проектно-орієнтоване навчання для розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та відповідальності студентів.

2. Поєднання теоретичних і практичних знань – забезпечити тісну взаємодію між навчальними курсами та реальним досвідом соціальної роботи через практичні заняття, стажування та проекти.

3. Залучення студентів до соціальних ініціатив – активніше включати студентів до волонтерських та громадських проектів, що сприяє розвитку соціальної відповідальності та професійної ідентичності.

4. Підтримка мотивації та емоційної стабільності – забезпечити постійну психологічну та емоційну підтримку студентів, що допомагає зберігати мотивацію та впевненість у виборі професії.

5. Регулярний зворотний зв'язок і супервізії – впроваджувати супервізії з досвідченими професіоналами, що дозволяє студентам отримувати корисні поради та підтримку для морального і професійного зростання.

6. Розвиток саморефлексії у студентів – впроваджувати методи саморефлексії, що допоможуть студентам аналізувати професійні переконання, вчинки та емоції, сприяючи розвитку етичної та моральної свідомості.

7. Підвищення ролі наставників і викладачів – активніше залучати досвідчених фахівців, наставників та менторів до навчального процесу, щоб вони передавали свої професійні знання і життєві орієнтири.

8. Стимулювання критичного мислення – включати більше вправ і завдань, що сприяють розвитку критичного мислення у студентів, допомагаючи ставити під сумнів традиційні підходи і шукати інноваційні рішення в соціальній сфері.

9. Організація міждисциплінарних курсів – створити можливості для вивчення дисциплін, що поєднують соціальну роботу з іншими науками,

такими як психологія, право, економіка, що дозволить майбутнім соціальним працівникам зрозуміти складність і багатогранність соціальних проблем.

10. Індивідуальний підхід до студентів – враховувати індивідуальні особливості студентів, їхні життєві історії та мотивацію до професії при підборі методів навчання та практичних завдань.

11. Залучення студентів до науково-дослідницької роботи – сприяти участі студентів у наукових дослідженнях та проектах, що дозволяє розвивати їх аналітичні здібності та професійну відповідальність.

12. Підтримка здорового професійного середовища – створити умови для формування здорової професійної культури, де соціальні працівники можуть обмінюватися досвідом, підтримувати один одного і разом вирішувати етичні та практичні проблеми.

13. Організація тренінгів та воркшопів – регулярно проводити тренінги, семінари та воркшопи для студентів, які дозволяють набувати нових професійних навичок і знань.

14. Залучення реальних клієнтів і випадків – інтегрувати практичні кейси з реального досвіду роботи соціальних працівників, що дозволить студентам зрозуміти складність і багатогранність соціальних проблем.

15. Підтримка інклюзивності та різноманіття – впроваджувати принципи інклюзивності у навчальний процес, сприяючи розвитку у студентів емпатії та взаєморозуміння до різних соціальних груп і індивідуумів.

Вважаємо, що перелічені рекомендації кроки сприятимуть ще більш глибокому і комплексному підходу до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників, допомагаючи їм стати висококваліфікованими і соціально відповідальними фахівцями.

Висновок до розділу 3

1. Використання вказаних психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників виявилось ефективним завдяки інноваційним методам навчання,

які сприяли розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності. Зокрема, впровадження рольових ігор, кейс-методів, дискусій і проектно-орієнтованого навчання дозволило студентам глибше осмислити моральні й етичні аспекти соціальної роботи та застосовувати теоретичні знання на практиці. Ці технології не тільки сприяли засвоєнню професійних знань, але й стимулювали активну позицію щодо майбутньої професії, підвищуючи мотивацію до її освоєння. Низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій виявлено у 20% майбутніх соціальних працівників (було у 45%), середній – у 50% (було у 40%), високий – у 30% (було у 15%).

2. Удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників потребує інтеграції теоретичних знань з практичним досвідом, що дозволяє студентам більш глибоко зрозуміти важливість моральних і етичних принципів у професії. Застосування інноваційних технологій навчання, таких як рольові ігри, кейс-метод та проектно-орієнтоване навчання, сприяє розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Проведене у роботі теоретичної експериментальне обґрунтування психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників дало змогу зробити такі висновки.

1. Проведено аналіз основних підходів до проблеми професійно-ціннісних орієнтацій особистості у науковій літературі. Виокремлено психологічний підхід, який акцентує увагу на механізмах формування професійних цінностей через мотивацію, установки та емоційно-ціннісні реакції, що визначають професійну діяльність; соціальний підхід, що підкреслює вплив соціальних факторів, таких як культура, сім'я, професійне середовище; педагогічний підхід, який зосереджується на процесах навчання та виховання, які сприяють формуванню професійних і моральних якостей у студентів; етичний підхід, що аналізує роль моральних принципів у формуванні професіоналізму; когнітивно-біхевіоральний підхід, який розглядає вплив когнітивних і поведінкових змін на професійно-ціннісні орієнтації, наголошуючи на ролі навчання, позитивного підкріплення когнітивних установок; інтеграційний підхід, який дозволяє створити комплексну модель формування професійно-ціннісних орієнтацій.

2. Виділено психолого-вікові передумови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. До них віднесено розвиток самооцінки й самоусвідомлення в молодому віці, що є основою для правильної професійної самоідентифікації. Формування моральних переконань і етичних стандартів визначають готовність майбутнього соціального працівника до виконання обов'язків і відповідальності перед суспільством. Психологічна зрілість забезпечує здатність підтримувати емоційну рівновагу під час взаємодії з клієнтами. Розвиток соціальної компетентності та комунікативних навичок дозволяє ефективно налагоджувати професійні стосунки, що є основою роботи в соціальній сфері. Переосмислення цінностей сприяє формуванню професійних принципів, які визначатимуть ставлення до допомоги іншим і соціальної роботи в цілому. Ці психолого-вікові передумови

створюють основу для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

3. Охарактеризовано соціально-психологічні чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Доведено, що від ефективної соціалізації, взаємодії з соціальним середовищем і колегами до виховної діяльності освітніх установ і впливу наставників – ці чинники сприяють формуванню не тільки професійних навичок, а й етичних переконань, які є основою для якісної соціальної роботи. Педагогічний вплив, який відображається в стратегіях навчання та виховання, безпосередньо впливає на розвиток моральних орієнтацій студентів, допомагаючи їм сформувати ціннісні орієнтири, що відповідають вимогам соціальної професії. Окремо варто відзначити важливість професійного середовища та реального практичного досвіду, які формують не лише знання, а й уміння, необхідні для професійної діяльності. Участь у волонтерській діяльності стимулює студентів до розвитку соціальної відповідальності та бажання допомагати іншим. Крім того, розвиток внутрішньої мотивації до професії та здатність до саморефлексії, а також наявність позитивних соціальних моделей для наслідування, дають можливість студентам формувати професійну ідентичність і розуміння своєї ролі в соціумі.

4. Обґрунтовано умови використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних працівників. Показано, що ці технології забезпечують інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, що допомагає студентам не лише оволодіти професійними компетенціями, але й сформувати відповідні етичні та моральні орієнтири, необхідні для ефективної роботи з людьми. Такі технології, як моделювання професійних ситуацій, рольові ігри, дискусії, групові обговорення, практичні заняття та стажування, кейс-метод, психологічне консультування, проектно-орієнтоване навчання, супервізія, дозволяють студентам занурюватися в реальні умови соціальної роботи, набувати досвіду, розвивати критичне мислення та здатність до саморефлексії. Психолого-педагогічні технології забезпечують високий рівень підготовки до роботи в

соціальній сфері, сприяють розвитку професіоналізму та відповідальності у вирішенні соціальних проблем.

5. Розроблено, обґрунтовано й апробовано методику використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників. Доведено, що використання вказаних психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників виявилось ефективним завдяки інноваційним методам навчання, які сприяли розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності. Зокрема, впровадження рольових ігор, кейс-методів, дискусій і проектно-орієнтованого навчання дозволило студентам глибше осмислити моральні й етичні аспекти соціальної роботи та застосовувати теоретичні знання на практиці. Ці технології не тільки сприяли засвоєнню професійних знань, але й стимулювали активну позицію щодо майбутньої професії, підвищуючи мотивацію до її освоєння. Зокрема, низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій виявлено у 20% майбутніх соціальних працівників (було у 45%), середній – у 50% (було у 40%), високий – у 30% (було у 15%), що доводить ефективність запропонованих технологій. Удосконалення шляхів використання психолого-педагогічних технологій формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників потребує інтеграції теоретичних знань з практичним досвідом, що дозволяє студентам більш глибоко зрозуміти важливість моральних і етичних принципів у професії. Застосування інноваційних технологій навчання, таких як рольові ігри, кейс-метод та проектно-орієнтоване навчання, сприяє розвитку критичного мислення, емоційної стабільності та професійної відповідальності.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити обґрунтування інноваційних методів і засобів формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акусок А.М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2021. 20 с.
2. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 20 с.
3. Антонова О.Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2010. 471 с.
4. Асташова Н.А. Концептуальні засади педагогічної аксіології. *Педагогіка*. 2012. № 8. С. 8-12.
5. Бадюл С. С. Діагностика рівня сформованості професійно-педагогічних цінностей майбутніх соціальних працівників. *Наука і освіта*. 2012. № 2. С.71-72.
6. Бадюл С.С. Місце професійно-педагогічних цінностей у структурі особистості майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник ПУДПУ ім. К.Д.Ушинського*. Одеса, 2012. Вип. 1-2. С. 49-54.
7. Бадюл С.С. Професійно-педагогічні цінності як психолого-педагогічна основа процесу становлення майбутніх соціальних працівників. *Рідна школа*. 2012. №6. С.14-15.
8. Балл Г.О. Гуманізація загальної та професійної освіти: сучасна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири. *Неперервна професійна освіта : проблеми пошуку, перспективи*. Київ : Віпол, 2013. С. 134-157.
9. Белей М.Д. Проблеми формування професійних смислів у сучасного студентства. *Науковий вісник Львівського юридичного інституту. Психологія*. Львів, 2010. № 2. С. 13–21.
10. Бех В. П., Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціальна робота і формування громадянського суспільства: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 599 с.

- 11.Бех І. Д. Виховання особистості : сходження до духовності : наук. видання. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
- 12.Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
- 13.Бондаренко Н.В. Соціальна робота. Київ: Києво-Могилянська академія, 2004. Ч. 1. 178 с.
- 14.Бондаренко О.Ф. Психологічні особливості сучасної студентської молоді.*Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 4. С. 8-11.
- 15.Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика: навч. посіб. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2008. 134 с.
- 16.Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.
- 17.Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога : монографія. Луцьк : Вежа, 2003. 320 с.
- 17а. Гірняк А.Н. Глибинно-психологічне підґрунтя суїциду. *Психологія і суспільство*. 2010. №1. С. 151-158.
- 18.Главацька О. Л. Менеджмент соціальної роботи як різновид соціального управління : курс лекцій. Тернопіль : ТДПУ, 2019. 65 с.
- 19.Гниліченко Н.А. Сутність сучасних інформаційних технологій. *Психологія і педагогіка*. 2017. №18. С. 3-5.
- 20.Голубенко Т. О. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 225 с.
- 21.Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 522 с.
- 22.Горєлов Д. Роль громадянського суспільства у реформуванні системи надання соціальних послуг населенню. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/28.htm>.
- 23.Гришук З. Є Формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю : метод. посіб. Львів : Сполом, 2011. 96 с.

- 24.Даценко Т.О. Інформаційно-комунікативні технології в освіті : перспективи та ризики впровадження. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2012. Вип. 33. С. 18-24.
- 25.Дєдов Є. Г. Менеджмент соціальної роботи : навч. посіб. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2016. 164 с.
- 26.Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2005. 303 с.
- 27.Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Універсум, 2013. 536 с.
- 28.Єрмакова С. Формування професійних цінностей у майбутніх соціальних працівників : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2013. 21 с.
- 29.Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 608 с.
- 30.Інтеграція цифрових технологій в освітній процес : виклики та перспективи: монографія / Саєнко Н.С., Голуб Т.П., Лавриш Ю.Е. та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 220 с.
- 31.Інформатизація вищої освіти : програмні засоби, технології, досвід, перспективи / Н. В. Вовковінська, Ю. О. Дорошенко, Л. М. Забродська та ін. Київ : Педагогічна думка, 2014. 272 с.
- 32.Кадикова Т.А. Особливості динаміки ціннісних орієнтацій студентів : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Одеса, 2012. 20 с.
- 33.Камінська О.М. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів у навчально-виховному процесі технічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Ужгород, 2012. –5 с.
- 34.Карпенко О.Г. Теорія та практика соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Слово, 2015. 402 с.
- 35.Кірейчева Є. В. Соціально-психологічні умови розвитку Я-концепції майбутніх учителів : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2010. 20 с.
- 36.Клінцова М. До проблеми формування професійно-педагогічних цінностей у структурі особистості майбутнього фахівця. *Вісник*

Львівського університету. Серія педагогічна. Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2006. Вип. 21. С. 40-46.

37. Козловська І.М. Формування професійних та духовних цінностей фахівців. *Нові технології навчання*. 2020. № 66. С. 107-113.
38. Колбіна Л. А. Менеджмент соціальної роботи : навч. посіб. Одеса : Економіст, 2017. 406 с.
39. Колбіна Л.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2018. 20 с.
40. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики) : колективна монографія / за ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
41. Копилова О.М. Особливості формування професійних цінностей студентів. *Вісник ЛНУ імені Т.Шевченка*. 2011. №10. С.74-78.
42. Коркішко А. В. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи : дис. ... канд. пед. наук. Слов'янськ, 2018. 357 с.
43. Костенко Р.В. Формування соціальних цінностей майбутніх учителів історії. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. Одеса, 2017. Вип. 1-2. С. 195-204.
44. Костюков С. Історична генеза поняття «цінність» у філософії. *Вища освіта України*. 2022. № 4. С. 24-31.
45. Крамаренко А.М. Гуманістична спрямованість діяльності майбутніх соціальних працівників. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки*. Вип. 28. Київ-Запоріжжя, 2013. С. 125-129.
46. Кубанов Р. А. Формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді в умовах культурно-освітнього простору Донбасу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2010. 22 с.
47. Кузнецова В.Г. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2011. 20 с.

- 48.Кучер Г. Розвиток і становлення ціннісної сфери в юнацькому віці.*Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка.* 2015. № 7. С. 145-149.
- 49.Лозенко А.П. Теоретичні засади ціннісно-дидактичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць.* Слов'янськ, 2009. Вип. 47. С. 4-9.
- 50.Люріна Т. І. Професійна підготовка майбутнього вчителя до виховної діяльності : монографія. Мелітополь : Мелітополь, 2006. 128 с.
- 51.Максимчук Н.П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2020. 20 с.
- 52.Методика формування соціальних цінностей майбутніх вчителів : методичні рекомендації / уклад. Р.В. Костенко. Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2016. 67 с.
- 53.Михайлишин Г.Й. Цінності освіти як засіб досягнення мети суспільного поступу. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Вип. 47. Запоріжжя : ЗДІА, 2011. С. 195-202.
- 54.Мицько В.М. Аксіопсихологічні чинники професійної освіти майбутніх педагогів. *Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія.* Івано-Франківськ : Плай, 2004. Вип. 9. Ч. 1. С. 178-185.
- 55.Міщенко Н. Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця : соціально-педагогічний супровід : метод. реком. Ізмаїл : ІДГУ, 2010. 54 с.
- 56.Мукомел С.А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти. *Педагогічні науки : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.* 2012. Вип. 125. С. 108-113.
- 57.Науково-методичні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки в умовах воєнного стану (до Всеукраїнського фестивалю науки): зб. матеріалів (тез доповідей) круглого столу відділу наук. інформ.-аналіт. супроводу освіти Держ. наук-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / редкол. : М. Л. Ростока

(гол.),

І. Е. Коваленко, Т. І. Годецька. Вінниця : Твори, 2023. 89 с.

- 58.Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2003. 36 с.
- 59.Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Кн. 2 : Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. Київ : Либідь, 2001. 576 с.
- 60.Основи менеджменту : практикум / О. В. Баєва, Н. І. Новальська, Л. О. Згалат-Лозинська та ін. Київ : ЦНЛ, 2017. 522 с.
- 61.Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / за ред. Ю. І. Машбиця. Київ : ІЗМН, 2020. 217 с.
- 62.Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Мороз О. Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Київ : НПУ, 2013. 267 с.
- 63.Пелех Ю.В. Ціннісно-смісловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога : монографія. Рівне : Теніс, 2009. 400 с.
- 64.Підготовка майбутнього вчителя для впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
- 65.Подольак Л.Г.,Юрченко В.І. Психологія вищої школи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 351 с.
- 66.Помиткін Є.О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія. Київ : Наш час, 2005. 280 с.
- 67.Психологу для роботи : діагностичні методики : збірник / уклад. М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2012. 616 с.
- 68.Савчин М.,Василенко Д. Вікова психологія : навч. посіб. Дрогобич : Коло, 2000. 367 с.
- 69.Скрябіна Т.О. Формування ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2010. 22 с.

- 70.Смолюк І.О. Педагогічна технологія в сучасному вузі. Київ : ІСДО, 2014. 124 с.
- 71.Соціальна робота в Україні: теорія і практика / Держ. центр соц. служб для молоді, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Фонд соц. роботи, Ліга соц. прац. України. Київ, 2013. 202 с.
- 72.Соціальна робота: технологічний аспект: навчальний посібник / А. Й. Капська та ін. Київ: ДЦССМ, 2004. 362 с.
- 73.Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / за ред. С. Архипової. Черкаси : Гордієнко Є. І., 2014. 235 с.
- 74.Сушик Н.С. Педагогічна технологія формування гуманістично-професійних якостей майбутніх фахівців : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 2016. 23 с.
- 75.Технології роботи організаційних психологів : навч. посіб. / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ : ІНК ОС, 2015. 366 с.
- 76.Тимошко Г. М. Менеджмент соціальної роботи: навчальний посібник. Ніжин : Лисенко М. М., 2011. 308 с.
- 77.Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навчальний посібник. Ніжин : Лисенко М. М., 2011. 248с.
- 78.Гофтісова-Матерон Р. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах. Київ : Проект ТАСІС «Посилення рег. соц. послуг в Україні», 2016. 225 с.
- 79.Управлінські аспекти соціальної роботи : курс лекцій / М. Ф. Головатий, М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. Київ : МАУП, 2018. 368 с.
- 79а. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Психологічне узмістовлення взаємообміну у контексті соціальної взаємодії. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2018 р. Тернопіль : Економічна думка, 2018. С. 333–336.

- 80.Цифрова трансформація відкритих освітніх середовищ : колективна монографія / за ред. В.Ю. Бикова, О.П. Пінчук. Київ : Ямчинський О.В., 2019. 186 с.
- 81.Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / за ред. Т. А. Васильєвої, Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.
- 82.Цінності, соціальні цінності, ціннісні орієнтації: діагностичні методики: методичні рекомендації / уклад. Р.В. Костенко. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. 64 с.
- 83.Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2006. 464 с.
- 84.Шевченко Н.Ф. Актуальні питання професійної підготовки соціальних педагогів у системі вищої освіти.*Психологічній службі системи освіти України 30 років : здобутки, проблеми і перспективи*. Київ : Ніка-Центр, 2022. С. 186-189.
- 85.Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2018. 34 с.
- 86.Ярошенко А.О. Ціннісний дискурс освіти : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 156 с.